

Osallisuuden edellytykset ja niiden arviointi Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä eteenpäin -hankkeessa

Inkinen, Lorentz, Nortamo

Pesäpuu on lastensuojelun kehittämissyhteisö, jonka tehtävänä on lisätä lasten ja heidän läheistensä hyvinvointia lastensuojelussa. Toimintamme perustuu vahvaan kumppanuuteen ja tuotamme lasten ja nuorten omiin kokemuksiin perustuvia ja kehittämistyössä syntyviä toimintamalleja, tietoa, materiaaleja ja koulutuksia. Pesäpuun materiaalit tunnistaa rekisteröidystä tavaramerkistä LUPAUS LAPSELLE®.

Toimintamme on yleishyödyllistä.

Copyright © 2023 Pesäpuu ry
All rights reserved
Pesäpuu ry, Käsikirja

Pesäpuu ry, Osallisuuden edellytykset ja niiden arviointi
Yhdessä aikuisuuteen – elämässä Eteenpäin -hankkeessa
Kirjoittajat: Helena Inkinen, Roosa Lorentz & Fanny Nortamo

Kuvat: Helena Inkinen

Grafiikat ja taitto: Salla Vasenius

Kustantaja: Pesäpuu ry

ISBN 978-952-7208-78-6

www.pesapuu.fi

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Sisällys

Yhdessä Aikuisuuteen – Elämässä eteenpäin -hanke	4
Osallisuuden muodot ja edellytykset	5
Osallisuus	5
Osallisuuden muodot	5
Osallisuuden muodot YEE-hankkeessa	6
Osallisuuden edellytykset	8
Tutustuminen	9
Turvallisuus	9
Tieto	10
Tuki	10
Osallisuus-matriisi	12
Osatoteutusten arviointi	13
Tutustuminen	13
Turvallisuus	16
Perustarpeet	16
Riskeihin varautuminen ja uhkien torjunta	17
Valmistautuminen tilaisuuksiin	17
Turvallisemman tilan pelisäännöt	18
Työntekijöiden jaksaminen ja työhyvinvointi	19
Tieto	20
Tiedon välittäminen nuorille	20
Nuorten tuottama tieto	21
Tiedon palauttaminen nuorille	22
Tuki	23
Maksuttomuus ja palkkiot	23
Osallistumisen mahdollistaminen	23
Mielekäs tekeminen	24
Konkreettinen arjen tuki	24
Asenne osana työtä	25
YEE-hankkeen kokemustaustaisten työntekijöiden reflektioita	26
Kokemustaustaiset työntekijät osana YEE-hanketta	26
Tuttuuden takkatuli	27
Hanketyö kokemustaustaisen silmin, Roosa Lorentz	29
Lopuksi, vai sittenkin uuden aluksi	31

Yhdessä Aikuisuuteen – Elämässä eteenpäin -hanke

Pesäpuu ry on ollut mukana Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) koordinoimassa valtakunnallisessa Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä Eteenpäin (YEE) -hankkeessa. YEE-hanke tukee lastensuojelun jälkihuoltoon sekä kotoutumislain mukaisiin tukipalveluihin oikeutettujen nuorten oikeuksien toteutumista. Hanketta ovat olleet mukana toteuttamassa myös Diakonissalaitos, SeAMK sekä SONet BOTNIA.

YEE-hankkeen tavoitteena oli:

1. Vahvistaa kohderyhmän nuorten oikeuksien ja yhdenvertaisuuden toteutumista
2. Koota tietopohja nykytilan kuvaamiseksi ja kehittämisen tueksi
3. Kehittää integroituja palvelu- ja toimintamalleja vastaamaan kohderyhmän nuorten tarpeisiin hyvässä yhteistyössä eri sektorien sekä julkisen ja kolmannen sektorin välillä.
4. Vahvistaa monialaista yhteistoimintaa, luoda uudenlaisia kehittämisen, oppimisen ja vaikuttamisen verkostoja ja toimintamalleja kansalliseen ja paikalliseen toimintaan sekä vakiinnuttaa niiden toimintaa jälkihuollon rakennemuutoksen edistymisen tueksi.

Osatoteuttajana Pesäpuu vastasi nuorten kokemusasiantuntijoiden kehittämisosallisuuden edistämistä hankkeessa kannustamalla hankkeen muita toimijoita mahdollistamaan kehittämisestä kiinnostuneille nuorille tilaa hankkeesta sekä rohkaisemalla muita osatoteuttajia kokemusasiantuntijoiden ja kehittäjäryhmien osallistumista hankkeen toteutukseen.

Pesäpuun tavoitteena YEE-hankkeessa oli:

1. Nuorten osallisuuden tukeminen ja heidän ottamisensa mukaan jälkihuollon kehittämiseen tasavertaisina kumppaneina
2. Ammattilaisten tiedon ja osaamisen lisääminen nuorten osallisuutta ja kokemusasiantuntijuutta koskien
3. Jälkihuollon sisällön tarkastelu ja kehittäminen ajankohtaisten kehittämistarpeiden, kuten traumaosaamisen ja elämäntarinyöskentelyn, sekä nuorten tuottamien huomioiden pohjalta
4. Nuorten osallisuuden tukeminen hankkeen arvioinnissa

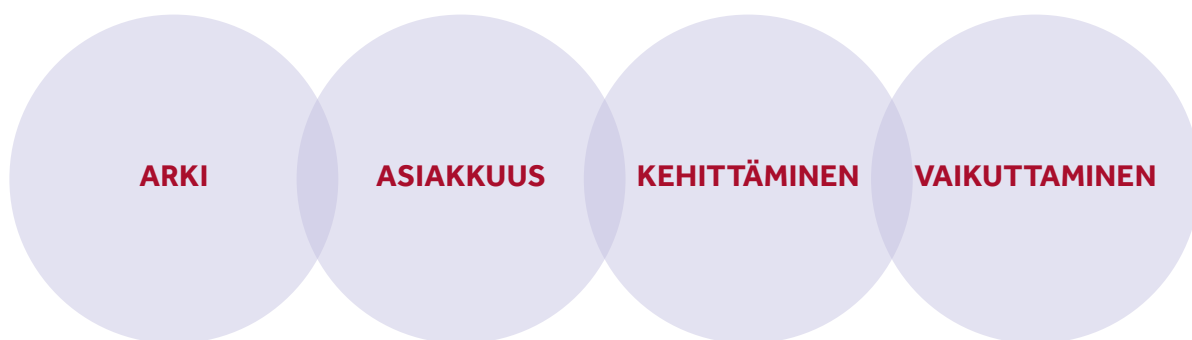
Hankkeessa työskenteli Pesäpuusta projektikoordinaattorin lisäksi kolme jälkihuollon kokemustaustaista asiantuntijaa. Käytännössä Pesäpuun toteutus koostui Muutosvoimaa! -kohti nuorten kokemusasiantuntijuutta! -koulutuksista koskien osallisuutta, nuorten kokemusasiantuntijuutta ja palveluiden yhteistä kehittämistä sekä osatoteuttajien kanssa yhdessä järjestetyistä Nuorten foorumeista. Foorumeiden tavoitteena oli löytää ja innostaa alueiden nuoria hankkeeseen mukaan sekä kerätä samalla nuorten tuottamaa tietoa ajankohtaisista ja esiin nousseista teemoista. Tilaisuuksien lisäksi Pesäpuun asiantuntijat tuottivat ja jäsensivät tietoa hankkeen tilaisuuksiin sekä sparrasivat ja neuvoivat muita osatoteuttajia osallisuuteen ja nuorilähtöisyyteen liittyen.

..... Osallisuuden muodot ja edellytykset

Osallisuus

Osallisuudessa on kyse sekä yksilön kuulumisesta johonkin ja mukana olemisesta, että kuulluksi ja arvostetuksi tulemisen kokemuksesta. Osallisuudella on tunnistettu merkitys ja rooli ihmisen hyvinvointiin, sillä kokemus osallisuudesta on yhteydessä turvallisuuden kokemukseen, tulevaisuuden uskoon sekä yksilön mahdollisuuksiin. Vastavuoroisesti osattomuuden kokemuksella, kuten ohitetuksi tulemisella tai vaikuttamismahdollisuuksien puuttumisella, on tunnistettu useita yksilön hyvinvointia vaarantavia yhtymäpintoja, kuten psyykkinen kuormittuneisuus, yksinäisyys sekä kokemus eriarvoisuudesta.

Monissa hankkeissa, kuten YEE-hankkeessakin, tavoitteeksi usein nostetaan osallisuuden edistäminen. Kertoessamme, että edistämme osallisuutta, herää väkisinkin kysymys: mitä edistämme ja miten me sen konkreettisesti teemme? Jotta osaamme vastata kysymykseen, mitä olemme edistämässä, tulee tunnistaa niitä eri muotoja, joissa osallisuus voi yksilön elämässä näkyä. YEE-hankkeessa olemme käyttäneet osallisuuden jäsentämisen ja sen edistämisen suunnittelun ja arvioinnin tukena Paaso & Varion (2020) jäsennyttä, jossa osallisuutta hahmotetaan neljän osallisuuden muodon kautta. Nämä neljä muotoa ovat arjen osallisuus, asiakasosallisuus, kehittäjäosallisuus ja vaikuttajaosallisuus.

Osallisuuden muodot. Paaso & Vario 2020.¹

Osallisuuden muodot

Arjen osallisuudella tarkoitetaan sitä, että yksilö tulee kuulluksi omassa päivittäisessä elämässään ja arjen toimintaympäristöissään: kotona, perheensä tai ystäviensä kanssa, harrastuksissa tai muissa vapaa-ajan yhteisöissä, opiskeluissa ja työelämässä. Käytännössä se tarkoittaa mahdollisuuksia tehdä valintoja omassa päivittäisessä elämässä ja arjen valintatilanteissa sekä vaikuttaa oman elämänsä kulkuun, kuten asuinpaikkaan, opiskelu- tai työpaikkaan sekä yhteydenpitoon itselle tärkeisiin ihmisiin.

Asiakasosallisuudella tarkoitamme yksilön kuulluksi tulemistä yhteiskunnallisten palveluiden asiakkaana. YEE-hankkeen kontekstissa asiakasosallisuudella on tarkoitettu asiakkuutta joko lastensuojelun jälkihuollon palveluissa tai alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleille nuorille aikuisille suunnatuissa palveluissa. Asiakasosallisuus tässä jäsennyksessä tarkoittaa yksilön mahdollisuuksia vaikuttaa omiin palveluihinsa, eli sitä miten hänellä on mahdollisuus löytää, saada ja ottaa vastaan tukea ja palvelua, jotka juuri häntä parhaalla mahdollisella tavalla tukevat. Asiakasosallisuus

¹ Paaso, S. & Vario, P. (toim.) 2020. Kirahvit – Kurkistuksia pienten lasten kanssa tehtävään lastensuojelun kehittämistyöhön. Pesäpuu ry.

voidaan myös hahmottaa mahdollisuutena kieltäytyä vastaanottamasta sellaista tukea tai palvelua, jota yksilö ei koe itselleen tarpeelliseksi tai hyödylliseksi.

Monen yhteiskunnallisen palvelun, kuten jälkihuollon, tavoitteena on vahvistaa yksilöiden arjen osallisuutta, eli sitä että yksilöt voivat hyvin arjessaan ja heillä on mahdollisuuksia rakentaa oman näköistään elämää. Ratkaisevaa on kuitenkin lisäksi tunnistaa palveluissa se osallisuus, joka tähtää asiakasosallisuuden vahvistamiseen, eli siihen, miten yksilöt voivat vaikuttaa asiakkuuteensa eri palveluissa.

Kehittäjäosallisuudella tarkoitetaan mahdollisuutta osallistua yhteiskunnallisten palveluiden, kuten vaikkapa jälkihuollon, arviointiin ja kehittämiseen. Kohti monitoimijaista lastensuojelua -teoksessa kehittäjäosallisuutta (Inkinen, Kaijanen & Westlund 2022) on kuvattu yksilöiden kokemuksellisen tiedon tuomiseksi osaksi palvelujen suunnittelua, kehittämistä ja arviointia. Tässä osallisuus ja toimijuus siis ulottuu yksilön oman elämän ja asiakkuuden yli, koskemaan koko palvelujärjestelmää ja sen rakenteita.

Vaikuttajaosallisuus tarkoittaa yksilön mahdollisuutta olla osallinen yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Vaikuttajaosallisuus voi olla suoraa tai välillistä. Usein esimerkiksi pienten lasten vaikuttajaosallisuutta pyritään tukemaan välillisesti, mutta YEE-hankkeessa jälkihuollossa olevien nuorten kohdalla pyrittiin edistämään suoraa vaikuttamista nuorilta poliittisille päätöksentekijöille. Vaikuttajaosallisuus linkittyy kiinteästi yksilön demokratiataitoihin. Vaikuttajaosallisuutta voi olla perinteinen puheenvuorojen pitämien, mutta nykyään enenevässä määrin vaikuttamista tehdään eri sosiaalisten medioiden kanavien kautta.

Lastensuojelussa on vakiintunut puhetapa kokemusasiantuntijuudesta usein synonyymiksi kehittäjä- ja vaikuttajaosallisuudelle, mutta ajattelemme että kokemusasiantuntijuus on yksi keino edistää näiden osallisuuden muotojen toteutumista, mutta ei suinkaan ainoa. Kokemusasiantuntijuus saattaa välillisesti usein kuitenkin edistää niin arjen kuin asiakasosallisuuttakin.

Osallisuuden muodot YEE-hankkeessa

YEE-hankkeessa on eri toimintojen kautta tutkittu kaikkia aiemmin kuvattuja osallisuuden muotoja. Diakonissalaitoksen osatoteutuksessa kehitettiin alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleiden nuorten matalan kynnyksen kohtaamispaikka Olohuone-toimintaa, jonka tavoitteena on tarjota nuorille konkreettista apua, ohjausta, neuvontaa ja tukea erilaisiin elämäntilanteisiin ja haasteisiin virka-aikojen ulkopuolella tarjoamalla taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti saavutettavan tilan ja yhteisöllistä toimintaa. Olohuone-toiminnan yhteydessä olevan Läksy-klubi toiminnan avulla pyrittiin tukemaan nuoria erityisesti opiskeluun liittyvissä kysymyksissä. Toiminnan tarkastelussa on tunnistettavissa lisäksi asiakas- sekä kehittäjä- ja vaikuttajaosallisuuden muotoja, kuten nuorten kannustamista yhteiseen kehittämistyöhön sekä mahdollistamalla nuorten osallistuminen hankkeen eduskuntavierailulle.

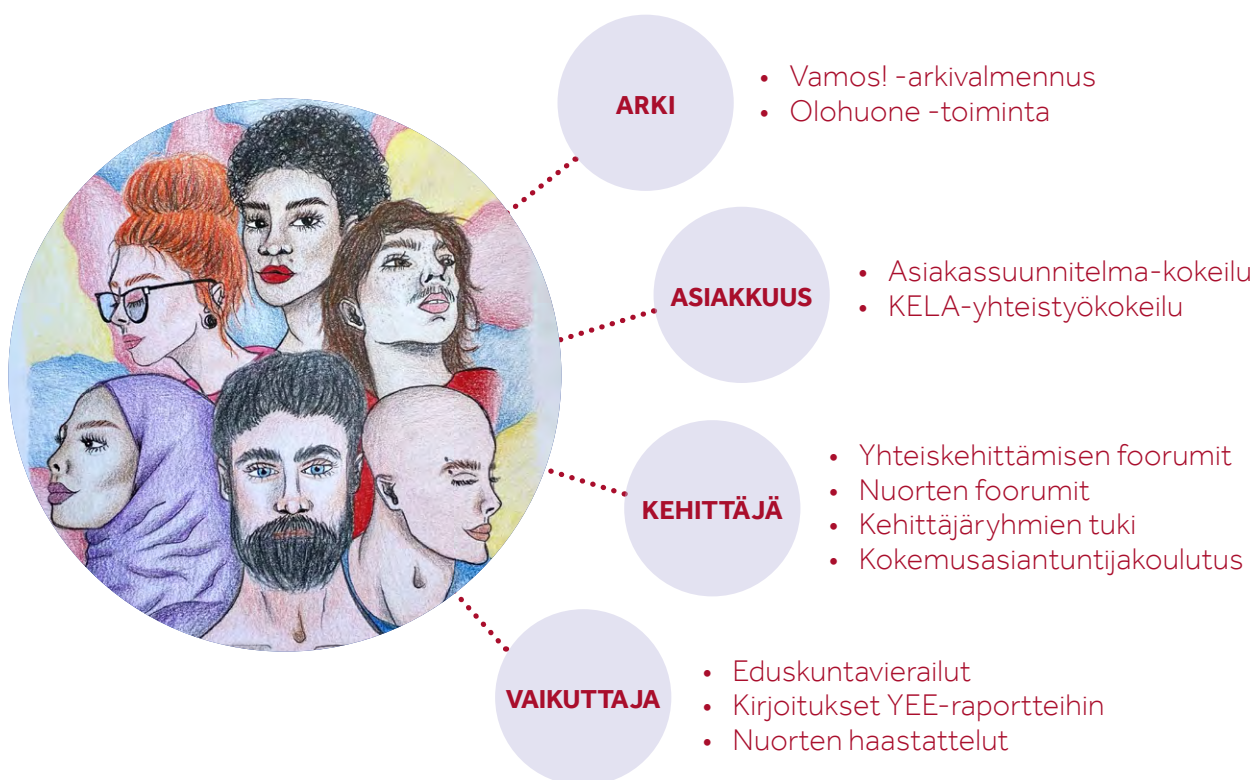
Arjen osallisuuden toteutumista edistettiin myös Diakonissalaitoksen Intensiivisen arkivalmennuksen kehittämisessä, jossa pilotoitiin matalan kynnyksen rinnalla kulkevaa toimintaa, joka voi alkaa nuoren kotoa ja keskittyä nuoren kokonaisvaltaiseen tukeen.

Asiakasosallisuutta kehitettiin hankkeessa muun muassa Pohjanmaan maakuntien sosiaalialan osaamiskeskuksen SONet BOTNIA ja Seinäjoen ammattikorkeakoulun osatoteutuksessa toteutetussa jälkihuollon asiakassuunnitelmatyöpilotissa sekä Kelan ja sosiaalitoimen yhteistyön kokeilussa. Asiakassuunnitelmatyö kytkee yhteen nuorten tarpeet suhteessa tuen ja palveluiden järjestämiseen sekä toteutukseen. Siten se on ollutkin hedelmällinen hetki tarkastella osallisuuden edellytysten toteutumista ja nuorten mahdollisuuksia aidosti vaikuttaa saamaansa tukeen ja palveluun. Pilotissa tavoitteena oli, että asiakassuunnitelma on rakennettu aidosti nuorilähtöiseksi palvelulupaukseksi ja että prosessissa varmistettaisiin, että nuorella on riittävästi tietoa oikeuksista, mahdollisuuksista sekä tarjottavasta tuesta ja hän voi itse toimijana vaikuttaa oman elämänsä

kulkuun sekä saamiinsa palveluihin. Kelan kanssa tehdyssä kokeilussa tavoiteltiin nuorten oikeuksien toteutumisen varmistamista sekä nuoren osallisuuden ja toimijuuden lisääntymistä palveluissa.

Kehittämisosallisuutta tarkasteltiin hankkeessa useammasta eri näkökulmasta. Hankkeessa järjestettiin Pesäpuu ry:n osatoteutuksen ja muiden osatoteuttajien yhteistyönä yhteensä neljä matalan kynnyksen nuorilta nuorille suunnattua päivän mittaista kehittämistyöpajaa eli Nuorten foorumia. SONet BOTNIAn osatoteutus teki yhteistyötä alueellisten toimijoiden kanssa ja teki aktiivista yhteistyötä jo olemassa olevien nuorten kehittäjäryhmien kanssa sekä oli mukana käynnistämässä yhtä alueellista kehittäjäryhmää sekä tuki aiemmin toiminnassa olleen kehittäjäryhmän rinnalle syntyneen uuden ryhmän perustamista. Riihimäellä aloitettiin hankkeen mielenterveys- ja päihdepalveluja käsittelevän työpajan jälkeen uusi matalan kynnyksen nuorten aikuisten ryhmä. Ryhmä toteutettiin yhteistyössä lastensuojelun jälkihuollon ja muiden palveluiden toimijoiden kanssa. Lisäksi YEE-hankkeessa järjestettiin SONet BOTNIAn osatoteutuksen toimesta kokemusasantuntijakoulutuksen pilotti. THL:n koordinoimissa yhteiskehittämisen foorumeissa pyrittiin aina monipuolisesti varmistamaan, että nuorten ääni oli läsnä tilaisuuksissa, joko niin että tilaisuuksissa oli mukana nuoria ja kokemusasantuntijoita tai välillisesti, esimerkiksi niin, että nuorten tuottamaa tietoa osatoteutusten toiminnasta tuotiin yhteiskehittämisen foorumeihin muille ammattilaisille.

Vaikuttamisosallisuutta edistettiin muun muassa järjestämällä vierailu eduskuntaan, jonne sekä kerättiin nuorilta kirjallisia viestejä päättäjille että otettiin halukkaita nuoria mukaan tapaamaan Sivistysvaliokunnan kansanedustajia. Nuorten tuottamaa kokemustietoa on koottu kirjallisiin tuotoksiin ja raportteihin, sekä viestitty sosiaalisessa mediassa, blogikirjoituksissa ja yleisönosastokirjoituksissa. Osatoteuttajien kautta tietoa nuorten elämäntilanteista ja nuorten viestejä vietiin hankkeen työntekijöiden toimesta ministeriöihin erilaisissa yhteistyötapaamisissa.

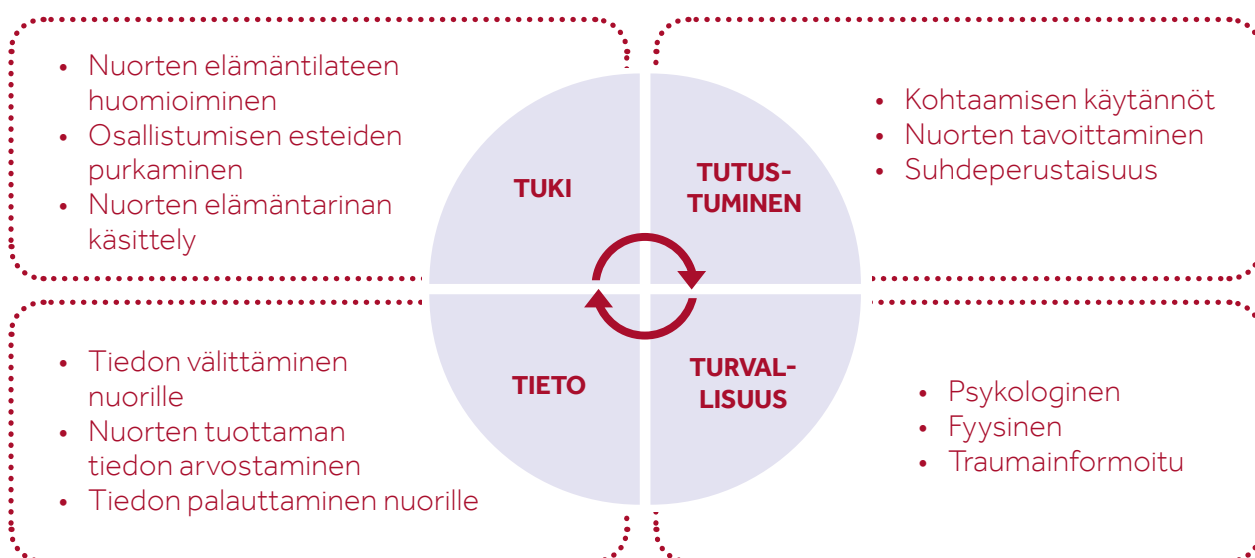
Osallisuuden muodot Yhdessä aikuisuuteen - Elämässä eteenpäin -hankkeessa

Erottamalla toisistaan nämä neljä eri muotoa, voimme ehkä helpommin vastata kysymykseen milaista osallisuutta yritämme toiminnallamme nuorten elämässä edistää. Osallisuuden muotojen avulla voimme tarkastella osallisuuden ulottuvuuksien merkitystä yksilölle, yhteisölle ja yhteiskunnalle, mutta pääsemme pureutumaan osallisuuden toteutumisen edellytyksiin.

Tunnistettuamme eri osallisuuden muotoja, meidän tulee seuraavaksi kyetä tarkastelemaan niitä edellytyksiä, joita voimme toiminnassa pyrkiä toteuttamaan, jotta yksilön kokemus osallisuudesta, kuuluvuudesta ja toimijuudesta voisi toteutua.

Osallisuuden edellytykset

Osallisuus lastensuojelussa voidaan ymmärtää lapsen tai nuoren subjektiivisena kokemuksena kuulluksi ja arvostetuksi tulemisesta, mukana olemisesta ja yhteisöön kuulumisesta. Näitä kokemuksia tulisi syntyä nuorten arjessa sekä asiakaskohtaamisissa eri palveluissa että kehittämis- ja vaikuttamistoiminnoissa. Vaikka hahmotammekin osallisuuden kokemusta subjektiivisena kokemuksena, olemme tunnistaneeet työmme kautta neljä edellytystä, joita ammattilaiset voivat työssään vahvistaa ja siten edesauttaa osallisuuden kokemusten syntymistä. Nämä edellytykset ovat tutustuminen, turvallisuus, tieto ja tuki.

Osallisuuden edellytykset

Koska osallisuus on nähdäksemme kokemuksena jotain, mikä rakentuu vuorovaikutuksessa toisiin ihmisiin ja ympäristöihin, kaikessa toiminnassa on kiinnitettävä erityistä huomiota tutustumiseen ja nuorten kohtaamiseen, sillä se luo luottamusta ja turvaa. Turvallisuus edellytetään toiminnassa, sillä sen kautta mahdollistuu ajatusten pukeminen sanoiksi ja teoiksi. Omien näkemysten ja mielipiteiden muodostamiseksi nuoret tarvitsevat ajantasaista tietoa.

Osallisuuden toteutumisen kannalta on merkityksellistä, että ympäristö ja siellä olevat ihmiset arvostavat nuorten tuottamaa tietoa. Niin lapset kuin nuoret tarvitsevat sekä kannustusta että hyvin konkreettista tukea esimerkiksi omien näkemysten muodostamiseen, niiden esiin tuomiseen tai osallistumiseen tilanteisiin, joissa kokemus osallisuudesta voi syntyä.

Tutustuminen

Tutustumisessa on kyse osallisuuden edistämisen suhdeperustaisuuden ymmärtämisestä, kohtaamisen taidoista sekä siitä, miten kutsumme nuorten mukaan vuorovaikutukseen kanssamme. Ihmisten välisessä kohtaamisessa rakentuu pohja tulevalle vuorovaikutukselle ja yhteistyölle. On ratkaisevaa, että tutustuminen ja kohtaaminen nuorten kanssa hoidetaan ajan kanssa ja hyvin. Hyvän kohtaamisen arvoperustana on lasten ja nuorten näkeminen osaavina ja ajattelevina toimijoina. Taustalla vallitsee ymmärrys heidän ainutlaatuisesta asiantuntijuudestaan koskien omaa hyvinvointiaan.

Tutustumisella luodaan pohjaa luottamukselle, turvallisuudelle, osallisuudelle sekä ryhmässä työskentelylle. Ilman tutustumista luottamuksellinen ja avoin työskentely sekä luotettavan tiedon tuottaminen eivät onnistu. Tutustuessa on annettava aikaa sekä tilaa paineettomalle ja vapaa-
muotoiselle keskustelulle, näin luoden psykologista turvallisuutta.

Kohtaamisen tukena kannattaa hyödyntää Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikön ja Sata-
nuoret-kehittäjäryhmän luomia ”Kohtaamisen 6 koota” -periaatteita. Nämä kuusi koota muodostuvat seuraavanlaisesti:

Katso ja näe mut, ei pelkästään sitä, mitä mä olen tehnyt.

Kuule oikeesti, mitä mä sanon ja muista seuraavalla kerralla, mitä me on puhuttu. Olisi kiva tuntea, että puhuminen vaikuttaa johonkin.

Keskity muhun, kun me jutellaan. Älä plaraa papereita tai kato konetta tai vastaile puhelimeen.

Kehu. Kyllä mä jotain hyvääkin olen tehnyt tai onnistunut jossain.

Kerro jotain itsestä, joka tekee sinusta ihmisen.

Kunnioita mua ja läheisiäni. Vaikka mun vanhemmilla tai mulla itellä olis kaikenlaisia vaikeuksia, on meissä jotain hyvääkin ja mekin ollaan ihmisiä.

Kohtaamisen 6 koota. Satanuoret. Satakunnan lastensuojelun kehittämissyksikkö. 2017.

Turvallisuus

Turvallisuuden elementti on tärkeä erityisesti lastensuojelun piirissa asuvien ja asuneiden lasten ja nuorten näkökulmasta. Turvallisuuden kokemus on merkittävä, se vapauttaa ajattelun ja mahdollistaa niiden ilmaisemisen ulos päin. Turvallisuus mahdollistaa erilaisten uusien asioiden kokeilun, vaikka lopputuloksesta ei oltaisi täysin varmoja. Kun ihmisellä on kokemus turvallisuudesta, hän suhtautuu luottavaisesti muita ihmisiä kohtaan, uskoo itseensä, on avoin osallistumaan eikä pelkää muutoksia tai epäonnistumista. Jos nuorilla on yhteisessä työskentelyssä turvaton olo, se heijastuu kokonaisvaltaisesti heidän käytöksestään sekä olemuksestaan eikä työskentely todennäköisesti onnistu. Nuorten sitouttaminen toimintaan, jota he ei evät koe turvallisena, on vaikeaa.

Turvallisuuden tunnetta voidaan tukea huolehtimalla, että ihmisen perustarpeet on täytetty ennen yhteistä työskentelyä. Ruoan ja juoman tarjoaminen sekä levosta huolehtiminen ovat toimiva keino luoda turvaa. Turvallisuuden tunnetta vahvistetaan huolehtimalla toiminnan ennakoitavuudesta. Etukäteen lähetetty tieto osallistujista ja ohjelmasta, ja niiden kertaaminen kohtaamishetken alussa vahvistavat turvaa.

Useilla organisaatioilla on nykyään käytössä niin kutsutut Turvallisemman tilan pelisäännöt. Turvallisuutta voidaan varmistaa luomalla tilaisuuteen aina tilannekohtaiset pelisäännöt, joihin osallistujat pääsevät vaikuttamaan. Pelisäännöissä voidaan sopia tilaisuuden luottamuksellisuu-
desta, toisten kunnioittamisesta ja arvostavasta kohtaamisesta sekä taukojen pitämisestä ja pu-
helinkäytännöistä. Yhteiset pelisäännöt nopeuttavat turvallisuuden tunteen rakentumista. Turval-
liset käytänteet varmistavat, että kaikkia kohdellaan yhdenvertaisesti ja oikeudenmukaisesti.

Turvallisuus on tärkeää eettisesti traumatietoisesta näkökulmasta. Osalla nuorista saattaa olla huonoja kokemuksia ammattilaisten tai muiden aikuisten kanssa työskentelystä. Kokemukset voi-
vat vaihdella siitä, että ei ole tullut omassa asiassa kuulluksi siihen, että turvallisiksi oletettu
ihminen onkin kaltoinkohdellut tai satuttanut. Traumatietoinen työote tarkoittaa vaikeiden ja haa-
voittavien elämäkokemusten vaikutusten ymmärtämistä ja suhtautumista niihin inhimillisesti ja
myötätuntoisesti.

Turvallisuuteen liittyy tilat, joissa kohtaaminen ja vuorovaikutus tapahtuu. Turvalliseen ympäris-
töön liittyy saavutettavuuden ja riskien hallinnan näkökulmia. Turvallisuutta huomioidessa kannat-
taa kiinnittää huomioita mahdollisiin haastaviin tilanteisiin liittyvän osaamisen päivittäminen, kuten
traumatietoisuus ja ensiaputaidot sekä päivittää ajan tasalle pelastus- ja turvallisuussuunnitelmat.

Tieto

Tieto osallisuuden edellytyksenä koostuu kolmesta tekijästä. Ensiksi, voidakseen muodostaa
mielipiteen tai saada käsiteltävästä aiheesta riittävän kokonaiskuvan, on nuorille tuotettava aktii-
visesti tietoa. Nuorille tuotettavaan tietoon liittyy kiinteästi se, miten nuorten kanssa harjoitellaan
tunnistamaan, millainen tieto on luotettavaa ja mistä sitä löytyy.

Toinen tietoon liittyvä ulottuvuus osallisuuden edellytyksenä on nuorten tuottaman tiedon arvos-
taminen. Tähän liittyy kiinteästi nuoria kohtaavien ammattilaisten asenne- ja arvomaailma sekä
se, kykenemmekö ottamaan nuoret rinnallemme tasavertaisina tiedon tuottajina ja näemmekö
kokemustiedon itsessään arvokkaana. Nuorten tiedon arvostamisen tulee puheiden lisäksi näkyä
teoissa, nuorten tuottama tieto nostetaan ammattilaisten tiedon rinnalle.

Kolmas ulottuvuus onkin tiedon palauttaminen lapsille ja nuorille. Sillä tarkoitetaan sitä, että kun
me kuulemme lasten ja nuorten kokemuksia sekä otamme ne tosissaan ja viemme niitä eteen-
päin, me muistamme informoida tietoa tuottaneille lapsille ja nuorille, minne heidän tuottamaan-
sa tietoa on viety eteenpäin ja mihin sillä on ollut vaikutuksia. Ammattilaiset, jotka pysähtyvät kuu-
lemaan lapsia ja nuoria, ovat velvollisia edistämään lasten ja nuorten esiin nostamia asioita, mutta
heidän tulisi samalla olla tilivelvollisia niille lapsille ja nuorille, jotka ovat tietoa olleet tuottamassa.

Tuki

Tuki tarkoittaa, että lapsen ja nuoren ympäristössä on tunnistettu ja toteutetaan ajatusta siitä,
että osallisuus ei tarkoita nuoren mielipiteen sallimista vaan sen toteutumisen mahdollistamisen
aktiivista edistämistä toimintaympäristön aikuisten ja ammattilaisten toimesta. Nuorten tarvitse-
mä tuki on hyvin yksilöllistä, osa heistä on jo valmiiksi aktiivisempia vaikuttamaan ympäristöönsä ja
tuomaan esiin toiveitaan tai ajatuksiaan.

Tarjottavaan tukeen vaikuttaa nuoren elämäntilanteen huomiointi ja osallisuuden esteiden aktiivi-
nen purkaminen. Lisäksi osallisuuden edellytyksenä voidaan ajatella olevan nuorten elämäntarinan
käsittely osana toimintaa. Luomalla osallisuuden edellytyksiä samalla rakennetaan hyvinvoinnin ja
voimaantumisen kokemuksia. Tuki saattaa olla esimerkiksi palaverihin, kokouksiin, puheenvuo-
roiin tai muihin tilaisuuksiin yhdessä valmistautumista tai niiden tilanteiden herättämien tuntei-
den ja ajatusten käsittelyä yhdessä.

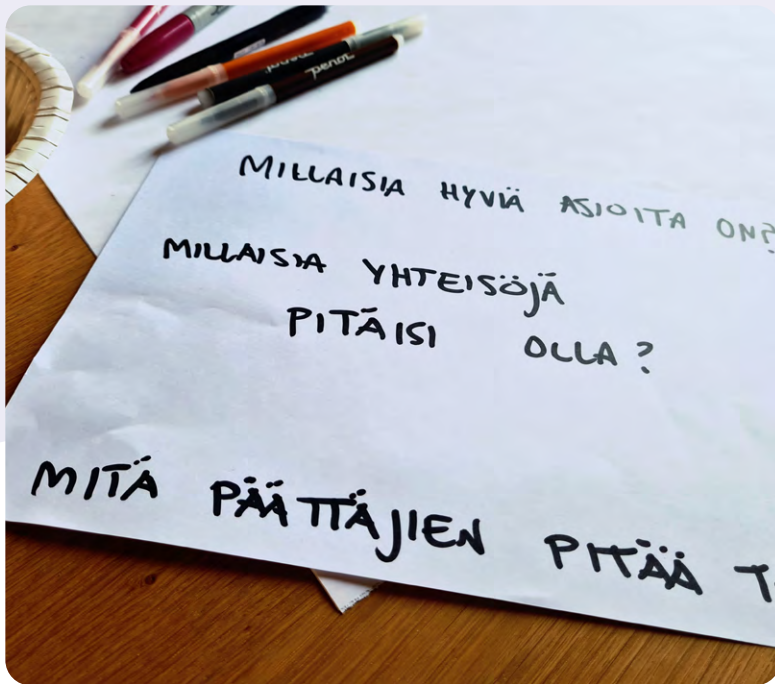
Tuki voi tarkoittaa sellaisten taitojen harjoittelua, joiden avulla nuoret voivat siirtyä toiminnan kohteista toimijoiksi. Taidot ovat tilannesidonnaisia, arjen osallisuuden toteutumiseksi tarvitaan esimerkiksi opiskelupaikan hakemiseen tai taloudenhallintaan liittyviä taitoja, vaikuttamistyössä hyödyllisiä ovat hankitun tiedon soveltamisen taitoa ja eri sosiaalisten medioiden hallintaa.

Osallisuuden tukemista on sellaiset organisaation periaatteet ja rakenteet, jotka mahdollistavat sen, ettei toimintaan osallistumisesta tai avun vastaanottamisesta aiheudu nuorelle erillisiä kustannuksia tai ansionmenetyksiä. Nuorten osallistumista toimintaan voidaan tukea konkreettisesti kustantamalla matkakuluja, sovittamalla ajankohdat nuorten kalenterien mukaan sekä tarjoamalla mahdollisuuksia olla mukana virka-aikojen ulkopuolella iltaisin ja viikonloppuisin.

	Arjen osallisuus	Asiakas-osallisuus	Kehittäjä-Osallisuus	Vaikuttaja-osallisuus
Nuori	Osallisuus on arjen asioissa; Ruoka, lepo, omat mielipiteet arjesta ja sen toimivuudesta huomioidaan	Osallisuus omassa asiakkuudessa; Mahdollisuus vaikuttaa tavoitteisiin ja keinoihin, joilla omia asioita edistetään Esim. rooli ls-asiakkaana, MT-asiakkaana, oppilaana, jne.	Osallisuus (ls) kehittämisessä; Mahdollisuus vaikuttaa asioihin, jotka vaikuttavat myös oman kokemuksen ulkopuolelle; Yksityinen, ei viestimistä omilla kasvoilla Esim. kehittäjäryhmä, foorumit, työpajat,	Osallisuus viestin viemisessä; Mahdollisuus vaikuttaa huomattavasti laajempaan joukkoon ihmisiä julkisesti; suuri yleisö, päättäjät Esim. vaikuttamisviestintä, verkostot, työryhmät
Tutustuminen ja turvallisuus	Omaan arkeen vaikuttavat tilat, ihmiset ja toiminnot	Asiakkuuteen vaikuttavat tilat, ihmiset ja keinot	Turvallisen tilan periaatteet, pelisäännöt, struktuuri	Kanavat, keinot, kohderyhmä
Tieto	Tieto omista oikeuksista Tieto oman arjen käytännöistä	Tieto omista oikeuksista Tieto asiakkuuteen vaikuttavista asioista	Laajempi ymmärrys kehitettävästä systeemistä	Laajempi ymmärrys vaikuttamistyöstä ja yhteiskunnasta
Tuki	Kuuleminen ja huomioiminen	Motivaation tukeminen	Kannustaminen jakamaan kokemuksiaan toisten hyväksi Tuki kokemusten käsittelemisessä	Kannustaminen julkiseen vaikuttamiseen Tuki vaikuttamisessa toimiessa

Osallisuuden muodot ja edellytykset matriisissa

Osallisuus-matriisi

Osana YEE-hanketta hyödynsimme osatoteuttajien kanssa sekä toiminnan suunnittelussa että arvioinnissa osallisuusmatriisia. Osallisuusmatriisi on yksinkertaisimmillaan taulukko, jossa näkyy samanaikaisesti sekä osallisuuden muoto, jonka edistäminen on asetettu tavoitteeksi, että osallisuuden edellytykset, joihin suunniteltua tai toteutettua toimintaa voi peilata.

Osallisuusmatriisiin täyttämässä osatoteuttajia kehoitettiin pohtimaan edellytyksiä laajasti, ja huomioimaan eri edellytysten kohdalla käytössä olevat tilat, viestinnän keinot ja kanavat, osaa-minen kartoittamisen ja oppiminen mahdollistaminen, vallitsevat asenteet, esihenkilöiden ja työ-yhteisön roolin edellytysten turvaamisessa, seurannan ja arviointi toteuttamisen sekä käytössä olevat resurssit, kuten budjetit ja työntekijät. Avainkysymyksenä oli kyetä suunnittelemaan ja arvioimaan työntekijänä hankkeessa omaa toimintaa, eli miten minä voin turvata osallisuuden edellytysten toteutumisen. Mitä minun täytyy osata voidakseni turvata edellytykset eri tilanteissa? Millaiset tilat ja resurssit minä tarvitsen mahdollistaakseni osallisuuden? Onko meidän asenne-ilmapiirimme aidosti nuorten toimijuutta arvostava ja missä se näkyy? Onko meillä sellaiset rakenteet, joissa tämä on mahdollista?

Kun on määritetty osallisuuden edistämiseksi eri edellytysten näkökulmasta kriittiset toiminnot, voidaan niiden kautta rakentaa toiminnan tueksi seurantaindikaattoreita siitä, kuinka hyvin työntekijät työssänsä huomioivat ja tekevät osallisuuden edellytyksiä todeksi päivittäin, viikoittain ja kuukausittain. Jokaiselle edellytykselle kannattaa nimetä 3–5 tärkeintä konkreettista toimintaa kuvaavaa indikaattoria, joita säännöllisesti seuraamalla voidaan nähdä, käytämmekö aikamme oikeiden asioiden tekemiselle ja olemmeko luoneet aidosti osallisuutta edistävät puitteet toiminnallemme.

..... Osatoteutusten arviointi

Osatoteutusten osallisuuden arvioinnissa hyödynsimme edellisessä luvussa kuvattuja osallisuuden edellytyksiä ja osallisuusmatriisia. Järjestimme kunkin osatoteutuksen kanssa yhteisen työpajan, jossa he valitsivat omasta toiminnastaan sen kehittämänsä toiminnan tai mallin, johon halusivat kanssamme syventyä. Matriisin ja apukysymysten avulla käytiin läpi kunkin toiminnan osalta, miten osatoteutukset olivat omalla toiminnallaan kokeneet voineensa myötävaikuttaa osallisuuden edellytysten toteutumiseen.

Apukysymykset, joita kunkin edellytyksen kohdalla käytimme, olivat hyvin yksinkertaisia. Mitä hankkeessa tämän edellytyksen toteutumisen eteen tehtiin? Miten edellytyksen toteutumisessa onnistuttiin? Tuliko vastaan haasteita tai ns. sudenkuoppia? Mitä toteuttajat tekisivät toisin, jos nyt aloittaisivat hankkeen alusta? Apukysymyksiä käytettiin löyhästi, ja arviointia rakennettiin dialogissa reflektoiden tehtyä työtä antaen toteuttajille tilaa ja aikaa pohtia hankekauden haasteita ja onnistumisia.

Tähän osaan olemme koonneet osatoteutusten arvioinnit yhteen niin, että käymme läpi niitä aina yksi osallisuuden edellytys kerrallaan. Mielestämme on hedelmällisempää pysähtyä tutkimaan tarkemmin kutakin osallisuuden edellytystä ja miten ne eri hankkeissa miellettiin, kuin arvioida yksittäistä osatoteuttajaa. Näin saamme enemmän tietoa juuri osallisuuden edellytyksiin liittyen; mitä tehtiin, mikä toimi ja mitä jatkossa huomioida. Jokaisen osallisuuden edellytyksen yhteyteen olemme lisänneet muutaman esimerkin sopivista indikaattoreista, joiden avulla omassa toiminnassaan voi ohjata ja mitata osallisuuden edellytysten toteuttamista.

Tutustuminen

Hyvällä vastavuoroisella tutustumisella luodaan vankka pohja luottamuksen rakentamiselle ja edellytyksiä sille, että nuori haluaa jäädä mukaan toimintaan. Osatoteuttajien välillä oli eroavaisuuksia siinä, miten tutustumiseen on paneuduttu, paljonko tutustumiseen on käytetty aikaa ja onko syvällisempään tutustumiseen ollut mahdollisuuksia nuoren tullessa mukaan osatoteuttajien tarjoamaan toimintaan sekä millaiset resurssit osatoteuttajilla ovat olleet käytössä. Eroista huolimatta, kukin osatoteuttaja oli huomioinut toiminnassaan tutustumisen merkityksen ja pyrkinyt luomaan sen toteutumiselle mahdollisimman hyvät lähtökohdat, jotta suhdetta nuoreen voi syventää.

Pesäpuun osatoteutuksessa järjestetyissä Nuorten foorumeissa vapaamuotoinen ja rento tutustuminen tapahtui yleensä aamiaisen yhteydessä. Aamiaisen jälkeen oli varattu ohjelmasta erikseen aikaa esittäytymiskierrokselle ja tutustumisleikeille. Tutustumisessa oli tärkeää käydä ilmi, että foorumeita luotsasivat ja fasilitoivat aina nuorten vertaiset ja että työntekijät ovat paikalla vain mahdollistamassa puitteet. Tutustumisen aikana rakentuva luottamuksen ilmapiiri foorumin osallistujien välillä on foorumeissa ollut aina lähestulkoon käsinkosketeltavissa.

THL:n osatoteutuksessa on pyritty tavoittamaan nuoria tilaisuuksiin puhumaan ja työpajoihin niin että nuorella olisi tukenaan jokin taustataho, jonka kautta nuoreen saataisiin luotua kontakti. Taustatahoa pidettiin tärkeänä nuorten tukemisen kannalta. Nuorten mukanaolo vaati erityistä huomiota, sillä etätoteutuksella järjestetyissä yhteiskehittämisen foorumeissa linjoilla saattoi olla satoja ammattilaisia kasvottomina kuulemassa ja tilanne oli usein jännittävä kokemus nuorelle. Yhteistyö nuorten kanssa käynnistyi aina suunnittelukokouksissa esittäytymisellä ja käymällä huolella läpi, mistä tilaisuuksissa oli kyse. Osa nuorista tuli osatoteuttajien välillä tutuiksi muillekin hankkeissa, ja heidän kanssaan ei tarvinnut käyttää kaikkien tilaisuuksien alussa enää niin paljon aikaa. Koska THL:n rooli hankkeessa ei ollut kiinteästi kiinni nuorten arjessa tai asiakkuuksissa,

heidän osaltaan tutustuminen nuoriin jäi varsin pintapuoliseksi. Nuoriin ei luotu pitkiä suhteita, vaan heidät kohdattiin aina tilaisuus kerrallaan.

SONet BOTNIA:n osatoteutuksessa puolestaan tutustuminen aloitettiin ensin jälkihuollon työntekijöiden kanssa, jonka jälkeen jälkihuollon työntekijät toivat nuoria tutustumaan toimintaan. Osalle nuorista työntekijän kautta mukaan tuleminen toimintaan madalsi kynnystä olla yhteydessä heille tuntemattomampiin hanketyöntekijöihin. Toisaalta työntekijät muodostivat tietynlaisen portinvartijuuden hankkeen ja nuorten välille, jolla saattoi olla vaikutusta siihen, ketkä nuoret päätyivät mukaan hankkeen toimintaan.

SONet BOTNIA:n osatoteutuksessa nuorille järjestettiin tutustumisen tueksi erilaisia matalan kynnyksen tilaisuuksia, kuten yhteiset pikkujoulut. Työntekijät kuvasivat, että tilaisuuksissa panostettiin erityisesti välittömään tunnelmaan sekä tunnistettiin kuinka merkityksellistä suhteen luominen, esimerkiksi kuulumisien vaihtamisen myötä, on. Tilaisuuksien kautta haluttiin mahdollistaa suorittamisesta vapaa tila, johon oli mahdollisuus saapua tunnustelemaan tunnelmaa sitoutumatta vielä varsinaiseen kehittämistoimintaan. Vapaamuotoisissa tilaisuuksissa mahdollistui vastavuoroinen kuulumisten vaihto. Nuorilta tulleen palautteen mukaan on ollut tärkeää, että ohjaajatkin kertovat jotain itsestään, näin nuoret oppivat tuntemaan työntekijät paremmin. Työntekijät olivat aktiivisesti etsineet nuorten kanssa yhdistäviä tekijöitä.

Diakonissalaitoksen Olohuonetoiminnassa tutustumiseen oli kiinnitetty erityistä huomiota. Arvot ja ihmisoikeudet ohjasivat työntekijöiden tapaa toimia ja olla vuorovaikutuksessa nuorten kanssa. Tutustuminen nuoriin oli tietoisesti rakennettu prosessi, jossa ensin toivottiin nuori lämpimästi tervetulleeksi, jonka jälkeen otettiin nimi ja yhteystiedot ylös. Vastaanottaminen ja kohtaaminen osaltaan rakentavat turvallisuutta, kun kukaan kävijöistä ei ole anonyymi vaan tulee heti osaksi yhteisöä. Nuori on voinut tulla olohuoneelle jonkun tietyn asian takia, kuten täyttämään kaavaketta tai tekemään läksyjä yhdessä vapaaehtoisen työntekijän kanssa, tai sitten nuori on voinut tulla olohuoneelle vain hengailemaan.

Aluksi nuoria tuli Olohuoneelle mukaan työntekijöiden verkostojen kautta, mutta hankkeen edetessä sana kiiri, ja nuoria tuli toimintaan paljon jo Olohuonetoimintaan osallistuneen nuorten suosittelemien myötä. Nuoria tuli mukaan toimintaan jopa niin paljon, ettei kohtaamisen käytäntöihin meinannut ehtiä panostaa niin paljon kuin olisi haluttu. Kun lyhyellä aikavälillä tuli useita uusia nuoria, haasteena oli tunnistaa, tuleeko nuori Olohuoneelle ensimmäistä kertaa vai ei. Tilanpuutteen vuoksi rauhalliselle tutustumiselle ei ollut helppoa raivata tilaa. Työntekijät kuitenkin kuvasivat, miten toiminnassa jo pidempään mukana olleet nuoret ottivat vastuuta tutustumisesta ja perehdyttivät näitä toimintaan. Kun nuorista tuli Olohuoneen vakiintuneita kävijöitä, suhde luonnollisesti syveni mahdollistaen syvällisemmin keskustelun nuoren arjesta ja elämästä.

Vamos-toiminnassa työntekijät kuvasivat tutustumista nuorilähtöiseksi. Tutustuminen käynnistyi yleensä puhelinsoitolla, eli nuori soittaa itsekseen tai yhdessä sosiaaliohjaajansa kanssa Vamokseen. Puhelun aikana nuori ja Vamos-toiminnan työntekijä sopivat ajankohdan ensimmäiselle tapaamiselle nuoren toivomaan paikkaan ja nuori saa tietoa prosessin etenemisestä sekä toiminnan vapaaehtoisuudesta. Työntekijät nostivat esiin, että nuoret ovat muualla palveluissa tottuneet olemaan tekemisen ja tarkastelun kohteina ja heidän toiminnassaan on tarkoitus olla tasavertaisessa vuorovaikutuksessa, joka lähtee rakentumaan, heti ensi kohtaamisesta. Kohdatessa oli puhuttu ymmärrettävällä kielellä ja otettu esiin tutustumisen kannalta tärkeitä puheenaiheita, eikä heti suinkaan käynnistetty keskustelua viranomaisprosesseista.

Usein valmennuksen alussa nuori ja hänen valmentajansa käyvät tutustumassa Vamos-toimintaan ja sen tiloihin. Nuori saa tietoa tilojen aukioloista, työntekijöiden yhteystiedot sekä nuori ja valmentaja suunnittelevat yhdessä, mitä asioita lähdetään ensimmäisenä edistämään nuoren kanssa. Vierailun aikana tarjotaan pientä purtavaa ja juomista ja jutustelua voidaan jatkaa kahvitte-
lun lomassa kotoisasti.

Vamos-toiminnassa nuorilähtöisyys on tarkoittanut muun muassa sitä, että nuorella on kontrolli siitä, miten suhde etenee, missä hän haluaa jatkossa tavata Vamos-toiminnan työntekijän kanssa ja kuinka usein. Vierailun aikana sovitaan yhteydenpitotavasta, eli ovatko nuori ja työntekijä yhteydessä toisiinsa viesteillä vai soittaen, riippuen siitä, mikä nuoresta itse tuntuukin luontevimmalta yhteydenpidon tavalta. Tutustumisessa oleellista oli työntekijöiden mukaan hyväksyvä ja kiireetön läsnäolo, nuoren tahdissa ja hänelle tärkeät asiansa edellä.

Suhteen luominen ja luottamuksen syntyyn on annettava aikaa sekä tilaa, jotta suhde rakentuu nuoren tarpeiden sekä tahdin mukaan. Nuoren ja työntekijän välisissä tapaamisissa työntekijän on kuunneltava nuorta herkillä korvalla ja oltava joustava. Mikäli nuori koki jonkun asian tärkeämmäksi kuin työntekijä, käsiteltiin nuorelle tärkeää asiaa. Suhteen syventyessä nuori ja työntekijä juttelivat vaikeammista ja epämiellyttävistäkin asioista, jos nuori koki olevansa siihen valmis.

Tutustumisella on ollut merkittävä rooli luottamuksen luomisessa nuorten ja työntekijöiden välille. Tutustumisella on luotu yhteistä ymmärrystä nuoren nykyisestä elämäntilanteesta, elämäntarinasta ja mahdollisuuksista osallistua. Sitä kautta on mahdollistettu toimintaan kiinnittymistä, vahvistettu mielenkiintoa käsiteltäviä aiheita kohtaan ja nostettu esiin aikaisempaa osaamista, sekä rakennettu yksilöllisiä tuen malleja osallisuuden takaamiseksi. Sen avulla on saatu tietoa nuoresta ja hänelle tärkeistä asioista, mutta voitu kartoittaa nuorten tiedon tarpeita. Tutustuminen ja nuorten hyvä kohtaaminen on tukenut siten kaikkia muita osallisuuden edellytyksiä ja luonut pohjaa osallisuuden kokonaisvaltaiselle toteutumiselle.

Tutustumiseen ja kohtamiseen kannattaakin panostaa. Nuorten mukaan pääseminen toimintoihin näyttäisi olevan osin kiinni siitä, kuinka paljon aikaa ja resursseja ammattilaiset ovat itse valmiita käyttämään tutustumiseen. Mitä vähemmän ammattilaisilla on aikaa käytettävissä, sitä herkemmin he kysyvät nuoria mukaan toisten ammattilaisten kautta, eli ikään kuin ulkoistavat tutustumisen sekä sen arvioimisen, onko toiminnasta hyötyä nuorelle ja sopiiko nuori toiminnan kohderyhmään, toiselle ammattilaiselle. Se saattaa säästää aikaa, mutta samalla tulee olla äärimmäisen herkkänä, että ei luoda sellaisia rakenteita, joissa hankkeiden ulkopuoliset työntekijät voivat evätä nuorten pääsyn mukaan toimintaan. Toisaalta taas, mitä enemmän tutustumiselle on mahdollista varata työntekijöiden aikaa, sitä paremmin pystyttiin kutsumaan ja ottamaan toimintaan mukaa nuoria ilman välikäsiä ja rakentamaan syvempää ymmärrystä nuorista ja heidän elämäntilanteistaan.

Esimerkkejä tutustumisen edellytyksiä mittaavista indikaattoreista:

- Tutustumiselle varataan aina riittävästi aikaa.
- Tutustuminen on aina vastavuoroista, työntekijä kohdatessaan nuorta kertoo itsestään ja tutustuminen tapahtuu tasavertaisesti.
- Kuinka monta nuorta on mahdollista tavoittaa suoraan, entä kuinka monta työntekijöiden kautta? Miten voidaan parhaiten tavoittaa nuoria niin, että välissä ei ole toisia ammattilaisia portinvartijoina?

Turvallisuus

Turvallisuutta voidaan ajatella eettisen toiminnan pohjana ja vähimmäisvaatimuksena. Turvallisuus mahdollistaa osallistumisen silloinkin, kun nuori ei ole aivan varma siitä, mitä osallistumisesta mahdollisesti seuraa. Turvallisuus luo tilaisuuksia kokeilla uutta, olla leikkisä ja innovatiivinen. Jotta turvallisuus toteutuisi, on sitä tarkasteltava useammasta näkökulmasta ja ihmisten väliset vastuujaot tulee olla selviä. Olemme tunnistaneeet osatoteuttajien toiminnasta turvallisuuden edellytyksiin liittyvinä indikaattoreina perustarpeista huolehtimisen, uhkien ja riskien torjumisen, turvallisen ilmapiirin rakentamisen sekä selkeiden vastuiden nimeämisen.

Haluamme kannustaa turvallisuuden tunteen laajempaan tarkasteluun ja sen kautta kokonaisvaltaisen turvan, välittämisen ja osallistumisen mahdollistamisen luomisen. Syvä tunne turvasta ihmissuhteissa vahvistuu vuorovaikutuksessa, mutta voimme jo ennen kohtaamista luoda rakenteita, joiden puitteisiin turvallisuuden tunne pääsee rakentumaan. Tällaisia rakenteita voivat olla organisaation toimintaa ohjaavat arvot, ammattilaisten asenteet ja ihmiskäsitys, työn tekemisen tavat, vastuujaot, osaaminen ja työn tuen rakenteet.

Turvallisuuden edistämisen toimintatapojen konkreettinen kuvaaminen on keskeistä, sillä nuoret eivät sitoudu tai kiinnity toimintaan, jota he eivät koe turvalliseksi. Turvallisuus on kaikessa toiminnassa niin tärkeää, että sen toteutumista tulisi huolella suunnitella ja seurata. Turvallisuussuunnitelmissa tulee huomioida niin fyysinen ja psyykinen turvallisuus sekä traumatietoisuus, ja suunnitelmien laatiminen ja säännönmukainen päivittäminen tulee olla keskeinen osa nuorten kanssa tehtävää osallisuustyötä.

Perustarpeet

Turvallisuuden edistäminen lähtee liikkeelle nuorten perustarpeista huolehtimisesta. Turvallisuuden tunne ei pääse rakentumaan, jos nuorella aktiivinen tunne siitä, että joku perustarve on täytymättä. YEE-hankkeen tilaisuuksissa on kiinnitetty huomiota erityisesti ruokaan perustarpeena ja ruokailutilanteiden turvallisuuteen, sillä moniin tapahtumiin ja ryhmätoimintoihin tullaan usein aikaisin aamulla tai työ- tai opiskelupäivän päätteeksi, jolloin nuorilla on usein nälkä.

Diakonissalaitoksen Olohuoneella ruoka ja yhteiset ruokailut ovat olleet merkittävässä roolissa tukemassa osallisuuden kokemuksen rakentumista. Tarjolla on aina jotain naposteltavaa sekä kahvia. Ruokaa tehdään yhdessä ja nuorten toiveita tarjoiluista kuunnellaan. Nuoret ovat itse tehneet ruokaa ja käyttäneet sitä yhtenä tapana ilmaista itseään, tuoda esiin osaamistaan ja kulttuuriaan. Itseilmaisun vapaus vahvistaa tunnetta siitä, että yhteisössä saa olla omana itsenään ja tuoda esiin mieltymyksiään sekä mielenkiinnon kohteitaan. Ruoan tarjoaminen on universaali tapa osoittaa välittämistä sekä hyvántahtoisuutta, eikä se välttämättä vaadi yhteistä kieltä.

Vamos -arkivalmennuksessa nuorten kanssa tapaamisissa on lähes poikkeuksetta kahvia tarjolla tai ohjaaja on saattanut viedä nuoren kotiin kahvin kanssa pullaa tai muuta tarjottavaa. Heti kohtaamisen alussa osoitettu ele välittämisestä on lisännyt turvan tuntua ja madaltanut kynnystä keskustella syvällisemminkin arkea haastavista teemoista.

THL on selvittänyt hankkeen aikana mahdollisuuksia tarjota toimintaan osallistuville nuorille ruokailun mahdollisuuksia. Kasvokkaisissa tapahtumissa ja tilaisuuksissa se onkin onnistunut. Nuorille on voitu tarjota yleensä lounas sekä päiväkahvit. Usein nuorille on tarjottu aamupalaa, joko yöpymisen yhteydessä hotellissa tai tilaisuuksien aloituskahveilla. Rahoituksen reunaehtojen puitteissa etänä tapahtuviin tai lyhyempiin tilaisuuksiin ruoan järjestämien osoittautui haastavaksi. Hankkeessa selvitettiin mahdollisuutta ruokalahjakorttien ostoon tai ruokien hankintaan liittyvää kuittia vastaan korvauksen järjestämistä. Tämä ei kuitenkaan mahdollista. Toiminnan suunnittelussa on kiinnitettävä jo hyvin varhaisessa vaiheessa huomiota siihen, miten ruokailuiden organisointi hoituu parhaiten.

SONet BOTNIAn osalta ryhmätöimintoihin ja tapahtumiin on organisoitu ruokailuja sekä naposteltavaa. Tilaisuuksissa on ollut mahdollisuus ottaa ylijäänyttä ruokaa mukaan kotiin, joka on vahvistanut turvallisuuden tunnetta varsinaisen tilaisuuden ulkopuolella. Perustarpeisiin voidaan vastata huolehtimalla, että toiminnalle on varattu siihen soveltuvat, riittävän tilavat ja viihtyisät tilat. Osa SONet BOTNIAn nuorille suunnatusta toiminnasta järjestettiin kirjastossa, koska se oli nuorille tuttu ja tilana neutraali.

Turvallisuudesta huolehdittiin Pesäpuun tilaisuuksissa aina suunnittelusta ruokailuun ja ruokailusta päivän lopettavaan filiskierrokseen. Perusturvallisuutta luovat struktuuri, ruokailut sekä asianmukainen tila, jonne on saapumisohteet, opasteet sekä asianmukaiset työskentely- ja taukotilat. Poistumisreitit tulee olla näkyvillä ja tiedossa kaikille. Tiloja valitessa tulee huomioida myös esteetön kulku.

Riskeihin varautuminen ja uhkien torjunta

Yhtenä turvallisuuden edellytyksen toteuttamisen muotona on uhkien ja riskien torjunta tai niihin varautuminen. Diakonissalaitoksella tarjotaan jatkuvana koulutuksena ensiaputaitoja työntekijöille. Paloturvallisuus on huomioitu koko hankkeessa tilojen henkilömäärien ja varustelun osalta. Nopea kävijämäärien kasvu Olohuonetoiminnassa on haastanut ennalta määritettyjen tilojen paloturvallisuutta, nostanut metelin tasoa merkittävästi ja vaikuttanut viihtyisyyteen turvallisuuden lisäksi. Tiloja yritettiin vaihtaa hankkeen aikana, mutta suunnitteluvaiheessa asetettu budjetti tiloille ei vastannut enää toiminnan aikana vastaavien toimitilojen hintoja ja siten vaikeutti vaihtoa.

Turvallisuutta on luotu selkeillä vastuujaoilla, niin nuorille kuin työntekijöille. Olohuoneella työskentelevien vapaaehtoisten työnkuva on rajattu niin, että he auttavat arjen toimintojen tukemisessa ja läksyissä. Keskustelut haavoittavista kokemuksista tai vaativista palveluprosesseista on ohjattu palkkasuhteessa oleville työntekijöille, joilla on osaamista kohdata nuorten kokemukset, selvittää kuulemastaan ja tarjota tukea. Osaamisen puitteissa työntekijöillä on vahva palvelujärjestelmän tuntemus, joka mahdollistaa avun piiriin ohjaamisen tarvittaessa.

Sanoitetut vastuujaoit ja odotukset luovat nuorille turvallisuutta ennakoitavuuden kautta. Kohtaamisiin ja tapahtumiin on siten mahdollista valmistautua ja säädellä omat odotukset tilaisuuteen sopiviksi. Koko hankkeessa on pyritty siihen, että tulevista tapahtumista, tilaisuuksista ja muutoksista tiedotetaan kattavasti ja monikanavaisesti hyvissä ajoin. Esiintymisiin tai tapahtumiin on lähes poikkeuksetta järjestetty yksi tai useampi valmistautumisaika, jonka aikana on kerrattu tulevaa roolia, tuettu esityksen tai työpajan sisällön valmistelussa ja tarjottu tietoa osallistujista sekä muista käytännön seikoista.

Ennakoitavuutta on luoneet toiminnan selkeät raamit, kuten Olohuone-toiminnan merkatut selkeät aukioloajat. Vamos-toiminnassa ennakoitavuutta loi se, että valmentajat pitivät tiukasti kiinni sovituista asioista ja saapuivat ajoissa sovittuihin tilaisuuksiin.

Valmistautuminen tilaisuuksiin

Valmisteluissa on sanoitettu osallistumisen vapaaehtoisuutta sekä mahdollisuutta valita itselleen sopiva tapa osallistua. Ratkaisevaa on ollut sanoittaa, että mielipidettä voi muuttaa. Osallistumisen tavoista on keskusteltu ja tarjottu mahdollisuuksia osallistua monin tavoin. Osaan tilaisuuksista on mahdollistettu enakkoon viestien ja materiaalin tuottaminen, joita työntekijät ovat voineet viedä eteenpäin. Toisiin tilaisuuksiin nuoret ovat tulleet paikanpäälle seuraamaan tilaisuutta ja osallistumaan keskusteluun. Halutessaan joku on voinut ottaa tilaisuudesta suurempaa vastuuta, jolloin työntekijä jää tueksi taka-alalle.

Julkisiin tapahtumiin tai mediassa esiintymiseen nuorten turvallisuuden edistämiseksi on luotu mahdollisuuksia esiintyä anonyymisti ja keskusteltu esiintymisten nauhoittamisesta ja nauhoitteiden säilytysajasta. Nuoria on ohjattu osallistumaan keskusteluun niin, että he voivat suojata

itseään ja madaltaa tärkeistä ilmiöstä kertomisen kynnystä. Me-puheessa oma kokemus käännetään vaikkapa kehittäjäryhmässä tai tilaisuuden suunnitteluporukassa yhteisesti käydyn keskustelun tulokseksi. Koska puheenvuoroissa käytetään usein yhteisöistä kumpuavaa tietoa, on sieltä mahdotonta erottaa tai eritellä kokemuksia ja henkilöitä niitä.

Tilaisuudet, joissa nuoret käsitellevät omia kokemuksiaan, esiintyvät yleisön edessä tai joissa on nuorten ja ammattilaisten välistä vuorovaikutusta, voivat olla jännittäviä sekä henkisesti että fyysisesti kuormittavia. Tällaisten tilaisuuksien jälkeen on hankkeessa järjestetty aikaa ja mahdollisuus purkaa tilaisuutta ja tunnelmia yhdessä muiden tilaisuuden järjestäjien kanssa. Nuorille on sanoitettu jo valmistautumisen aikana sekä tilaisuuksien jälkeen mahdollisuutta kahdenkeskiseen keskusteluun ja tilaisuuden herättämien tunteiden käsittelyyn matalalla kynnyksellä. Nuorille sanoitettiin mahdollisuus valita ottaa yhteyttä tutuista työntekijöistä siihen, kenen kanssa keskustelu tuntuu luontevimmalta. Näin on tiedostettu mahdollisuus, että nuorella voi olla huono kokemus tilaisuuden yhteyshenkilön toiminnasta, josta haluaa keskustella toisen työntekijän kanssa. Pesäpuun kokopäivän mittaisissa foorumeissa osallistujilla oli tiedossa mahdollisuus vetää foorumia ohjaavia nuoria tai tilaisuudessa olevia ammattilaisia hihasta, jos he kokevat tarvetta kahdenkeskiseksi keskustelulle. Foorumit ovat nuorille vapaaehtoisia, eikä heitä pakoteta päivän aikana osallistumaan sen enempää kuin itse haluavat ja kokevat hyväksi.

Turvallisuuteen liittyy luottamuksellisuus. Kun osallistujille kerrotaan käsiteltyjen asioiden pysyvän tilan seinien sisäpuolella ja vain yhdessä sovittujen asioiden menevän viesteinä eteenpäin, luodaan luottamusta ja mahdollisesta vapaamuotoista ajatusten ja kokemusten vaihtoa sekä peilaamista osallistujien kesken, ilman pelkoa asioiden leviämisestä ulkopuolisille. Näin luodaan luottamusta sekä vahvistetaan turvallisuuden tunnetta osallistujien sekä kehittämistilaisuuksien vetäjien välille.

Turvallisemman tilan pelisäännöt

Jokaisessa hankkeen toteutuksessa ja toiminnossa oli hyödynnetty turvallisemman tilan periaatteita tai pelisääntöjä tavalla tai toisella. Niiden tarkoituksena on sopia yhdessä vietetylle ajalle reunaehdoja, jotka mahdollistavat osallistumista kaikille turvallisuuden osalta. THL oli käyttänyt turvallisemman tilan periaatteita kaikissa yhteiskehittämisen foorumeissaan sekä suuremmissa kokouksissa. Vamos -toiminnassa pelisäännöt löytyvät yhteisten tilojen seiniltä ja toimintaan tutustuessa käydään läpi säännöt. SONet BOTNIA oli hyödyntänyt pelisääntöjä nuorten vertais- ja kehittäjäryhmissä sekä asiakassuunnitelmapilotissa.

Pesäpuu ry:n toiminnassa työskentely aluksi luodaan yhdessä yhteiset pelisäännöt. Pelisääntöjen luominen foorumitilaisuuksissa yhdessä on turvallisuutta lisäävää sekä oikeudenmukaista. Nuorille on helpompi sitoutua sääntöihin, joista on keskusteltu yhdessä ryhmän kanssa, kuin sääntöihin, jotka ovat päätetty nuorten puolesta. Yhdessä luodut pelisäännöt lisäävät ryhmähenkeä ja yhteisöllisyyttä.

Turvallisemman tilan periaatteet on mielletty yleisesti hyväksi tavaksi käydä yhteistä keskustelua toiminnan reunaehdoista ja varmistaa, että kaikki tilaan tulleet ymmärtävät mistä on kyse. Koska pelisäännöissä on määritelty millaista toivottu tai ei-toivottu toiminta on, kynnys nostaa esiin asioita, jotka heikentävät turvallisuutta, madaltuu. Olohuoneella turvallisemman tilan periaatteet olivat kuitenkin herättäneet nuorissa keskustelua ja kysymyksen, onko olemassa mahdollisuus, ettei tila olisikaan turvallinen. Turvallisuus oli siis heille itseisarvo, ja mahdollisuus turvattomuudesta nousi mieleen vasta, kun turvallisuus otettiin puheeksi.

Turvallisessa ilmapiirissä saa mokata. Turvallisessa ilmapiirissä voi joskus jättää tulematta tai avata työntekijöille itsestään hävettäviä juttuja, sillä turvallisessa ympäristössä kerta toisensa jälkeen nuorille näytettiin ja sanoitettiin että, työntekijät olivat hankkeessa nuoria varten. Se tarkoitti, että työntekijät joutuivat kestämaan jonkin verran epävarmuutta, ilman että he silti leimasivat nuoria tai että heidän suhtautumisensa nuoriin muuttui negatiiviseksi, vaan huolimatta siitä, oliko joku nuori mokannut, tarjottiin mahdollisuus yrittää uudestaan ja kutsuttiin uudelleen mukaan.

Työntekijöiden jaksaminen ja työhyvinvointi

Erityisen haavoittuvissa oloissa kasvaneiden nuorten kanssa ollaan usein ja toistuvasti kosketuksessa monimutkaisten prosessien, mahdolltomalta tuntuvien valintojen ja erilaisten traumojen kanssa. Usein yksittäisillä työntekijöillä ei ole tarjota nuorten tilanteisiin helppoja tai selkeitä ratkaisuita. Nuorten elämäntilanteet ja kuormittuneisuus voivat heijastua työntekijöihin. Jotta toiminta on kaikille osapuolille turvallista, on ensiarvoisen tärkeää, että työntekijöillä on riittävä osaaminen ja ymmärrys traumoihin ja elämäntarinan käsittelyyn liittyen. Lisäksi on kriittistä huolehtia siitä, että työntekijöillä on tarvittaessa mahdollisuus saada ulkopuolista ohjausta ja tukea työhönsä sitä tarvitessaan. Turvallisen vuorovaikutuksen edellytyksenä on hyvinvoiva työntekijä, joka tilanteessa pystyy ottamaan nuoren mahdolliset huolet, tunteet tai elämäntilanteeseen liittyvät tekijät rakentavasti ja empaattisesti vastaan.

Diakonissalaitoksen työntekijät ovat saaneet Psykotraumatologian keskukselta ohjausta haastavien kokemusten käsittelyyn ja niiden kuulemisesta selviytymiseen. Olohuoneella vastuujaot ovat selkeät työyhteisön sisällä ja nuoria ohjataan aktiivisesti tukevamman yksilöllisen avun piiriin. Olohuoneella on ollut vierailmassa psykologeja kertomassa työstään nuorille, jotta askel kohti ammattiapua olisi helpompi ottaa. Vamos-toiminnassa rakennettiin työpariutta yli aluerajojen, jotta työntekijöille mahdollistui tiimi, jossa pystyi refleктоimaan työssä kohtaamiaan asioita. Vamos-toiminnassa tehdään lisäksi kotikäyntejä nuorten koteihin, joissa ollaan pääasiassa yksin. Yksin työn tekemisessä on olemassa tiedostettuja riskejä, mutta työntekijöillä on olemassa ohjeistuksia ja perehdytystä haastaviin tilanteisiin nuorten kanssa.

Ylipäättänsä hankemuotoisessa työssä täytyy huomioida hankkeiden haavoittuvuus, jos joku työntekijöistä sairastuu tai työntekijöitä vaihtuu. Työntekijöiden vaihtuvuudella on vaikutusta nuorten turvallisuuden kokemukseen. Kehittämis- ja kohtaamistyö vaatii taakseen tukevat tuen rakenteet, jotta luova työn tekeminen luonnistuu. Rajaton työ leviää ja palaset kuormittavat, työtä tukevat raamit taas vapauttavat kapasiteettia uuden luomiseen, kohtaamiseen ja tunteiden äärelle pysähtymiseen sekä niiden tutkiskeluun.

Nuorten kanssa kohdattuihin konfliktitilanteisiin tulisi luoda toimintaohjeet, joiden puitteissa on mahdollista yksilöllisesti huomioida tilanne- ja henkilökohtaiset nyanssit. Osallisuudessa on helppo ymmärtää valinnanvapauden käsittävän kaiken, mutta todellisuudessa vapaus tulee rakentaa raamien sisään. Konfliktitilanteissa voi tuntua järkevältä kysyä, kuinka nuori haluaa tilanteessa toimittavan sekä kuinka hänen asiaansa käsitellään ja kenen kanssa. Näin ei kuitenkaan välttämättä ole, sillä on kohtuutonta vaatia henkilöä kehittämään organisaatiolta puuttuvia puuttumisen malleja samaan aikaan, kun häntä on loukattu ja hän kärsii sen kokemuksen seurauksista. Nuoret ovat uskoneet meihin jo valtavaa luottamusta turvallisuudestaan tullessaan kehittämään yhteistä hyvää potentiaalisesti heidän elämänsä haavoittavimmista kokemuksista käsin. Se luottamus täytyy lunastaa luoden etukäteen mallit mahdollisiin konflikteihin puuttumiselle ja pyytää palautetta, kun niitä käytetään.

Turvallisuuden toteutumisen indikaattorit

- Miten nuorten perustarpeet on huomioitu tilaisuuksien tai toiminnan suunnittelussa?
- Kuinka monella työntekijällä on voimassa oleva EA-pätevyys?
- Onko toiminnalle tehty turvallisuussuunnitelmat fyysisten sekä psyykkisten uhkien torjumiselle ja kohtaamiselle?
- Onko toiminnassa käytössä yleisiä turvallisemman tilan periaatteita tai luodaanko tilaisuuksien alussa yhteiset pelisäännöt?
- Onko tapahtumien tai tilaisuuksien yhteyteen varattu riittävästi aikaa purkaa niiden herättämiä tunteita ja ajatuksia niin nuorille kuin työntekijöille?
- Miten työntekijöiden jaksamisesta ja työhyvinvoinnista on huolehdittu?

Tieto

Tietoa voidaan tarkastella kolmesta näkökulmasta käsin. Ensinnäkin millaista tietoa olemme antaneet nuorille, mahdollistamaan heidän osallistumisensa. Toisekseen miten nuorten tuottamaa tietoa otetaan vastaa, ja lopuksi, miten nuorille palautetaan takaisin tietoa siitä, mihin kaikkeen heidän tuottamaansa tietoa on hyödynnetty.

Tiedon välittäminen nuorille

Kaikki osatoteuttajat olivat omilla tavoillaan panostaneet paljon tiedon välittämiseen nuorille, joskin tiedon antamista lähestyttiin eri lähtökohdista kussakin osatoteutuksessa. THL:n osatoteutuksessa pääosin tuotettiin nuorille varsin konkreettista tietoa tilaisuuksiin osallistumisen tueksi. Vamos-toiminnassa kuvattiin, miten osana työtään he kävivät nuorten kanssa laajemminkin läpi, mistä he voisivat löytää itseään hyödyttävää tietoa sekä sitä, mitkä ovat luotettavia tietolähteitä.

THL:n osatoteutuksessa nuorille suunnattua tietoa lähestyttiin hyvin käytännönläheisestä näkökulmasta. Nähtiin tärkeänä varmistaa, että nuorilla oli tieto siitä, mihin tilaisuuksiin he olivat tulossa ja mikä heidän roolinsa tilaisuuksissa tulisi olemaan. Jakamalla tietoa tilaisuuksista, joihin nuoria oli pyydetty osallistumaan, pyrittiin varmistamaan, että nuorella tieto siitä, että hänellä itsellään on mahdollisuus vaikuttaa ja päättää mistä puhuu. Tapahtumakohtaista tietoa, jota nuorille jaettiin, oli muun muassa tilaisuuteen ilmoittautuneiden osallistujien määrä ja taustatahot, tarkka ohjelman kulku, saapumisohteet sekä etätilaisuuksien yhteysohjeet ja tieto siitä, miten nuoret voivat hakea palkkioita tilaisuuksista.

Pesäpuu ry:n Nuorten foorumeissa nuoret tarvitsivat etukäteen ennakkotietoja, joiden perusteella he tiesivät mihin, milloin ja missä ovat osallistumassa foorumiin. Heille annettiin ennakkoon lähetetyissä infokirjeissä ohjeita esimerkiksi saapumiseen, yhteisiin pelisääntöihin ja turvallisen tilan periaatteisiin liittyen. Infokirjeistä nuoret saivat tietoa, mistä foorumeissa on kyse ja mikä foorumin käsiteltävä teema ja alustava ohjelma oli.

SONet BOTNIAn osatoteutuksessa työntekijät olivat jalkautuneet jälkihuollon tiimeihin jakamaan tietoa hankkeen toiminnasta nuorille. Heidän osatoteutuksessaan varsinkin alkuun tietoa tuotettiin paljon nuorille erityisesti heidän jälkihuollon ohjaajien kautta, mutta hankkeen edetessä ja nuorten ja hankkeen työntekijöiden tutustuessa tietoa välitettiin suoraan niille nuorille, keneltä oli saatu lupa säilyttää yhteystiedot.

Olohuonetoiminnassa arjen osallisuuden edellytyksenä toimivan tiedon tuottamista nuorille kuvattiin hyvin arkisena ja jokapäiväisenä asiana. Esimerkkinä käytettiin tilannetta, jossa nuori näytti työntekijälle viestiä Kelasta. Viestin pohjalta työntekijät sitten selittävät viestissä olevia asioita nuorille ymmärrettävällä tavalla. Olohuoneella on käyty erityisesti paljon keskusteluita muun muassa opiskeluun hakeutumisesta. Tietoa on jaettu hyvin konkreettisesti, kuten mikä on Opin-topolku, mitä hakiessa opiskelemaan täytyy tehdä, mitä eroa on todistusvalinnalla ja pääsykokeella, mihin kouluun nuoret voivat hakea sekä millaista opiskelu Suomessa on. Arkista tietoa Suomen palveluiden ja opintojen rakenteista välittyi vuorovaikutuksen ja keskusteluiden kautta. Sitä tietoa etenkin alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleiden saattoi olla vaikeaa osata etsiä omin päin, varsinkin jos kielitaito ei ollut kovin vahva. Suomalaisen työntekijän oli helpompi kääntää viesti selkokielelle kuin varhaisen kotoutujan oppia täydellinen virallinen suomen kieli. Hankkeen myötä on käynyt ilmi, että Suomessa on kaiken kaikkiaan iso tarve selkokielisille materiaaleille.

Keskusteluiden lomassa tapahtuvan tiedon jakamisen lisäksi toimintaan oli kutsuttu mukaan vierailijoita tuottamaan nuorille tietoa. Aiheet vaihtelivat, tietoa jaettiin niin Ukrainan sotaan liittyen kuin hyvin arkisista aiheistakin, kuten taloustaidoista. Tietoa tuotettiin nuoria motivoiden. Esimerkiksi talousaihetta ei lähestytty ongelman kautta vaan otsikoitiin ”Miten rahoitan unelmani?”. Vamos-toiminnassa puolestaan huomioitiin, että tiedon tuottamisen lisäksi, kannattaa käydä nuorten kanssa läpi, millainen tieto on luotettavaa ja mitä ovat luotettavat tietolähteet.

Koko hankkeessa ajantasaisen tiedon tuottaminen nuorten oikeuksista ja palvelujärjestelmästä nähtiin tarpeellisena. Osatoteuttajat tuottivat yhdessä nuorille sähköiset esitteet lastensuojelun jälkihuoltoon ja alaikäisenä ilman huoltajaa maahan tulleiden nuorten aikuisten tuesta.

Nuorten tuottama tieto

Nuorten tuottama tieto oli koko hankkeen keskiössä. Hankkeessa ei kehitetty mitään, ilman että nuoret pääsivät antamaan siihen näkemyksiään. Nuorilta saatua tietoa kohdeltiin saman arvoisena muiden tuottaman tiedon kanssa. SONet BOTNIAn osatoteutuksessa nuoria oli mukana kaikissa piloteissa. Osassa kehittämishankkeissa tietoa kerättiin erilaisten kysely- ja palautelomakkeiden kautta, toisissa taas avoimen kirjaamisen avulla. Lisäksi hankkeessa kehitettyyn maakunnalliseen jälkihuollon ohjeistukseen kerättiin erikseen palautetta nuorten kehittäjäryhmiltä.

Pesäpuu ry:n Nuorten foorumissa tuotettiin valtavasti arvokasta nuorilähtöistä tietoa, jolla on merkittävä rooli lastensuojelun kehittämisessä. Foorumeissa tuotettua tietoa vietiin YEE-hankkeessa aina eduskuntaan asti. On siksi erityisen merkityksellistä ja vaikuttavaa saada nuorten ajatuksia, kokemuksia ja ideoita talteen heidän omien kirjausten kautta. Nuorten tuottamaa tietoa kirjataan foorumipäivissä yhdessä erilaisten työskentelyiden kautta. Päivän aikana nuoret saavat koska tahansa halutessaan nähdä kirjaukset, tarkistaa ja tarvittaessa korjata, jos heidän esiin nostamia asioita on kirjattu väärin. Nuorten kirjausten pohjalta foorumeista koottiin Pesäpuun verkkosivuille erilliset raportit hankkeen kokemustaustaisten työntekijöiden toimesta.

Olohuone-toiminnassa nuoret tuottivat tietoa omasta elämästään hyvin avoimestikin. Työntekijät ovat eri keinoin yrittäneet tuoda nuorten tilannetta päättäjien ja työntekijöiden tietoon. Nuorten tuottaman tiedon pohjalta työntekijät ovat tehneet arjessa muutoksia ja vieneet huomioita eteenpäin organisaatiossa. Esimerkiksi tila-asiaan liittyen on kerrottu nuorten ja vapaaehtoisten viestiä tilan tarpeesta ja yritetty tehdä nuorten tuottaman tiedon pohjalta konkreettisia muutoksia toimintaan.

Nuorten tuottamaa tietoa on viety eteenpäin päättäjille YEE-hankkeen toimesta aina ministeriöihin ja eduskuntaan asti. Nuoret ovat itse olleet aktiivisesti viemässä itse tietoa eteenpäin. THL on ollut hankkeessa vastaamassa tiedon kulkeutumisesta eteenpäin erilaisiin hankkeista koottuihin raportteihin ja loppuraporttiin. Hankkeessa on tehty valtavasti yhteistä vaikuttamistyötä, jolla tietoa nuorten elämäntilanteesta on eri osatoteuttajien toimesta yhdessä ja erikseen viety eteenpäin.

Tiedon palauttaminen nuorille

Tiedon palauttaminen takaisin nuorille tarkoittaa sitä, että kun käytämme kehittämistyössäme nuorilta saatua tietoa, kuten heidän kokemuksiin, kerromme nuorille, missä kaikkialla heidän tuottamaansa tietoa tullaan käyttämään tai on käytetty. Se voi usein olla hankalaa, mikäli nuoret eivät ole itse viemässä tietoa eteenpäin. Toisinaan nuorten tuottaman tiedon menemisessä eteenpäin kestää niin kauan, ettei välttämättä ole enää yhteyttä nuoriin, jotka ovat olleet mukana tuottamassa alun perin tietoa. Tärkeää olisi kuitenkin palauttaa tieto nuorille ja käydä läpi, että minne tieto on viety ja kuinka monta ihmistä tieto saavuttaa.

Lopuksi, jotta toimintaa voidaan kehittää paremmaksi, tulee nuorilta kerätä toiminnasta palautetta. Esimerkiksi jokaisen Nuorten foorumin jälkeen palautetta pyydettiin sähköisessä muodossa sekä sanallisesti. Foorumin lopuksi pidettiin yleisluontoisia filiskierroksia, joissa voi tuoda esiin tunteitaan ja ajatuksiaan kuluneesta päivästä. Sähköisessä palautekysymyksessä on tarkempia kysymyksiä siitä mikä toimi, mikä taas ei toiminut ja miten foorumia voisi kehittää eteenpäin.

Tietoon liittyviä indikaattoreita voisi olla:

- Nuorille on ajantasainen tieto tilaisuuksista, joihin heidät on kutsuttu, sekä siellä käsiteltävien asioiden sisällöstä.
- Nuorille on jaettu ajantasaista ja luotettavaa tietoa heidän elämäntilannettaan koskien.
- Nuorten tiedon tarpeita on kartoitettu.
- Nuorten tuottama tieto on kerätty niin, että nuoret ovat itse olleet mukana kirjaamassa ja vaikuttamassa konkreettisesti siihen, mitä tietoa viedään eteenpäin.
- Nuorten tuottamaa tietoa viedään aina eteenpäin, kun siihen tarjoutuu mahdollisuus ja uusia mahdollisuuksia kartoitetaan aktiivisesti.
- Nuorille on luotu paikkoja ja rakenteita viedä itse tietoa eteenpäin.
- Nuorille on kerrottu, mihin heidän tuottamaansa tietoa on viety.
- Hankkeen tai toiminnan verkkosivuille tai sometileille on saavutettavasti luotu paikka, mistä voi nähdä, minne nuorten tietoa on välitetty.
- Nuorilta kerätään säännöllisesti palautetta toiminnasta ja saadun palautteen pohjalta toimintaa kehitetään.

Tuki

Osallisuuden edistämisessä keskeistä ei ole se, että yksilöille myönnetään lupa osallistua, vaan siinä on kyse siitä, miten rakennetaan sellaiset edellytykset, joihin nuoret voivat tulla omana itsenään, aktiivisina toimijoina luomaan ja kehittämään toimintaa yhdessä. YEE-hankkeessa lähtökohtina oli, että kaiken toiminnan tulee olla turvallista, maksutonta, nuorille mieluisaa, heidän voimavaroihinsa suhteutettua ja toimintaan osallistuminen tukisi nuoren tulevaisuuden tavoitteita ja mielenkiinnon kohteita. Luovuttamattomana periaatteenamme on, että nuoren tulisi aina saada osallistumisesta enemmän kuin antaa.

Maksuttomuus ja palkkiot

Konkreettisimpana nuorten toiminnan mahdollistavana tuen muotona on YEE-hankkeessa pidetty kaiken toiminnan maksuttomuutta. Niin apu kuin aktiviteetit on järjestetty niin, ettei niistä koidu nuorille kuluja. Osallistuminen on ollut maksutonta, mahdolliset matkakulut korvattu nuorille ja ruokaa tarjottiin eri tilaisuuksissa. Nuorille on tarjottu osallistumis-, poissaolo- ja työtodistuksia tehtävistä ja tarjouduttu olemaan yhteydessä oppilaitoksiin poissaolojen osalta. Asiantuntijuutta vastaavista tehtävistä ja vaativampaan kehittämistyöhön osallistumisesta, johon on liittynyt selkeitä nimettyjä vastuita, on maksettu palkkioita.

YEE-hankkeessa on ollut yhteiset palkkiokäytännöt, joka on helpottanut korvauksien sopimista. Usein palkkiollinen työ sijoittuu päiväsaikaan, ja nuoret ovat olleet poissa työstä tai koulusta osallistuaan kehittämiseen. Palkkiolla on siis paikattu mahdollista ansiomenetystä ja tietysti korvattu tehtyä työtä. Palkkioissa on pyritty huomioimaan työn vaativuus sekä henkilökohtaisen kokemuksen käytön kuormittavuus. Lähtökohtana on ollut, että jos saman kaltaisesta työstä maksettaisiin korvausta työntekijälle, maksetaan siitä tietenkin nuorellekin.

Palkkioissa ei ole voitu huomioida aikaisempaa kokemusta ja osaamista, eikä koulutus ole vaikuttanut palkkioiden suuruuteen. Palkkioita on kuitenkin pyritty suhteuttamaan tehtävän vaativuuteen. Palkkioissa ja niiden maksukäytännöistä on pyritty huomioimaan nuorten yksilölliset elämäntilanteet käymällä avointa keskustelua palkkioista, niiden maksusta ja perusteista. Kannattaa avoimesti keskustella siitä, että suuremmat palkkiosummat voivat vaikuttaa erilasiin etuuksiin, jolloin voi pahimmillaan syntyä kannustinloukku, kun todellisuudessa nuori ei rahallisesti hyödykään tekemästään työstä, vaan joutuu tekemään lisäselvityksiä taloudelliseen tilanteeseensa liittyen Kelalle ja TE-toimistolle.

Osallistumisen mahdollistaminen

Kaikkea toimintaa on pyritty järjestämään niin, että osallistuminen useammalla tavalla olisi mahdollista. Tilaisuuksia on toteutettu sekä kasvokkaisina tilaisuuksina että verkon kautta. Nuorille on mahdollistettu erilaisia tapoja ilmaista itseään ja saada äänensä kuuluviin joko välillisesti tai suoraan. Tilaisuuksien tai pysyvän toimipisteen sijainnin valinnassa on huomioitu saavutettavuus julkisen liikenteen välinein. Pääkaupunkiseudulla sijaitsevan Olohuoneen kohdalla on pidetty tärkeänä, ettei matkaan pääkaupunkiseudun laitakaupungeistakaan menisi kohtuuttomasti aikaa, vaan lähijunalla sekä lyhyellä ratikka- tai metromatkalla pääsisi perille osallistumaan toimintaan. Sijainti on lähellä muita julkisia palveluita ja sieltä on ollut mahdollista jalkautua niin tuen piiriin, kuin monipuolisiin yhteisiin aktiviteetteihin. Vamos-valmennuksessa nuoria on tavattu heidän kotonaan heidän halutessaan tai mahdollistettu kulkemista hankkimalla nuorille matkalippuja julkisiin kulkuvälineisiin.

SONet BOTNIAn toteutuksessa täytyi huomioida, että hankkeen toteutusalue on laaja ja nuoret ovat osallistuneet toimintaan pitkienkin matkojen päästä, jolloin julkiset eivät ole aina olleet kulkemiselle paras vaihtoehto. Tilaisuuksia on pyritty tekemään nuorille saavutettavimmiksi tukemalla joko omalla autolla kulkemista tai kyyditsemällä hankkeen työntekijöiden toimesta osan matkaa

tai kokonaan. Nuorille, jotka osallistuakseen joutuvat kulkemaan pitkiäkin matkoja, on tarvittaessa kustannettu hotelliyöpymisiä, jotta päivät eivät venyisi kohtuuttoman pitkäksi, kynnyks osallistumiseen madaltuisi sekä kuormitus vähenisi.

THL:n toiminta on tapahtunut pääosin verkossa ja Teams-yhteistyösovelluksen kautta. Jotta verkkopohjaiseen toimintaan voi osallistua, tulee osallistujilla olla käytettävissään riittävän hyvät yhteydet ja laitteet. Hankkeessa huolehdittiin, että nuorilla oli tarvittaessa mahdollisuus mennä yhteistyökumppanin tarjoamaan tilaan osallistumaan, jos osallistuminen kotoa ei onnistunut. Verkossa tapahtuvan toiminnan tueksi on lisäksi tietenkin tärkeää varmistaa, että nuoret osaavat käyttää käytössä olevaa neuvottelualustaa.

Mielekäs tekeminen

Kaikissa toiminnoissa on pyritty tukemaan nuorten omia mielenkiinnon kohteita ja jo olemassa olevan osaamisen vahvistamista. Se tarkoittaa, että nuorilla on ollut vaikutusvaltaa siihen mitä tehdään ja heitä on aktiivisesti otettu osaksi toiminnan suunnittelua. Nuorille on järjestetty arkeen ja kehittämisen rinnalle vapaata aikaa tehdä jotain vain siksi, että se on kivaa ja vahvistaa yhteisöllisyyttä.

Olohuoneella on muun muassa keilattu, käyty elokuvissa ja jalkapallopeleissä, järjestetty yhdessä nuorten kanssa leiri ja tehty reissu Tallinnaan. YEE-hankkeen budjetin ulkopuolinen toiminta on mahdollistettu lahjoituksina ja yhteistyönä eri toimijoiden kanssa. SONet BOTNIA:n toteutuksessa on yhteistyössä alueella toimivien kehittäjäryhmien kanssa järjestetty muun muassa keilausta ja pikkujoulut. Vamos-toiminnassa on lähdetty nuorten kanssa sisävesiristeilylle sekä kokeiltiin nuorten kanssa monenlaista tekemistä. Nuorten kanssa käyntiin mm. kuntosalilla, sulkapalloa pelaamassa, patikoimassa, cartingissa sekä museossa.

Osa hankkeen piirissä olevista nuorista on hyvinkin haastavissa elämäntilanteissa ja vasta harjoittelee tai uudelleenrakentaa toimivan arjen peruspolareita, osa taas tulee vakaasta ja turvallisesta elämäntilanteesta. Kaikilla on kuitenkin sama tarve irrottautua arjesta, selviytymisestä ja vain nauttia iloa tuottavista asioista turvallisessa ja hyväntahtoisessa seurassa. Mielen hyvinvoinnin ja jaksamisen tuki vahvistaa mahdollisuuksia osallistua itselle tärkeään toimintaan.

Konkreettinen arjen tuki

Vamos-arkivalmennus on mielestämme hyvä esimerkki arjen osallisuutta edistävän tuen toteutumisesta. Toiminnassa valmentajat ovat konkreettisesti rakentamassa turvallista ja hyvinvoivaa arkea nuorille. Nuorten kanssa on esimerkiksi tehty budjetteja, kauppalistoja, siivoussuunnitelmia ja oltu arjessa läsnä.

Olohuonetoiminnassa arjen tuki on ollut konkreettista. Olohuoneen nuorten elämäntilanteet, monimutkaiset ja pitkät kotoutumisen prosessit sekä mahdollottomat valinnat ovat haastaneet myös työntekijöitä. He ovat auttaneet nuoria erilaisten hakemusten tekemisessä, päätösten selvityksessä, olleet yhteydessä sosiaalityöntekijöihin ja -ohjaajiin sekä jalkautuneet nuoren kanssa palveluihin. Olohuone-toiminnan vapaaehtoiset ja työntekijät ovat pyörittäneet läksyklubia opiskelulle kävijöille ja tehneet yhdessä tehtäviä tai valmistautuneet kokeisiin. Läksyklubin lisäksi nuoria on tuettu konkreettisesti opiskeluihin hakeutumisessa ja pääsykoevalmisteluissa sekä oltu mukana opiskeluhuollon prosesseissa. Kaiken tämän lisäksi Olohuoneen työntekijät ovat toimineet omien sanojensa mukaan "matkatoimistona" selvittäen nuorten mahdollisuuksia matkustaa tapaamaan perhettä ja läheisiä joko kotimaahan tai johonkin toiseen valtioon, jossa perhe tai läheiset asuvat tai oleskelevat väliaikaisesti.

Olohuoneen työntekijät ovat olleet mukana nuorten elämän isoissa käännekohtissa, sillä heitä on pyydetty maistraattiin todistajaksi nuoren avioituessa. Nuoret laittavat viestejä toisilleen ja työntekijöille WhatsAppilla arjestaan ja iloitsevat saavutuksistaan, joista moneen Olohuoneelta on

saatu apua. Olohuoneella on juhlittu valmistujaisia, ajokortin saamista ja muita merkkipäiviä aktiivisesti. Positiivisuus, kannustus sekä aito jaettu ilo arjen keskellä on ollut tärkeää niin nuorille kuin työntekijöille.

SONet BOTNIAn toteutuksessa kehittämistyön ohessa tarjottiin tukea arkeen muun muassa tarjoamalla yhteisissä kohtaamisissa ruokaa, jota oli myös jaettu nuorille kotiin vietäväksi. Lisäksi kehittämistoiminnan yhteydessä on tuettu nuoria verkostojen kartoittamisessa ja rakennettu asiakassuunnitelmapilotoinnissa luottamusta jälkihuollon palveluihin, joka on ollut merkittävää nuorten oman asiakkuuden kannalta.

Asenne osana työtä

Ammattilaisten asenne ja käsitys nuorista oli avainasemassa siinä, miten edellytykset ovat toiminnassa toteutuneet. Mitä voimakkaammin työntekijät kokivat osallisuuden edellytykset kiinteäksi osaksi jokapäiväistä tekemistään, sen paremmin ja selkeämmin he osasivat niitä toiminnassaan kuvata ja sitä konkreettisempana osallisuuden eteen tehty työ näyttäytyi.

Asenne näyttelee merkittävää roolia siinä, rakennetaanko toimintaa aidosti nuorten vai sittenkin ammattilaisten tarpeista käsin lähteväksi. Sellaisessa toiminnassa, joka rakentui nuoren ympärille, työntekijät olivat valmiimpia joustamaan ja muuttamaan aiempia suunnitelmia nuorten toiveiden tai tarpeiden mukaan. Sen sijaan liian jäykästi hankesuunnitelmalähtöinen toiminta kipuili monessa kohtaa nuorten tavoittamisessa ja sitouttamisessa.

Asenne vaikutti vahvasti vuorovaikutukseen nuorten kanssa. Nuoret, jotka ovat eläneet haastavissa kasvuympäristöissä, kehittävät itselleen usein äärettömän tarkan ihmistutkan. Työntekijöiden tulee kyetä asettumaan aidosti nuorten rinnalle kaikessa nuorten kanssa tehtävässä työssä. Se tarkoittaa monesti sitä, että työntekijät aidosti ja rehellisesti pysähtyvät sen äärelle, mitä he näistä nuorista ja heidän elämäntilanteistaan ajattelevat. Hierarkkiset ja leimaavat ajatukset ja asenteet, kuten ”työntekijät tietävät aina nuoria paremmin, koska nuorilla ei ole riittävää ymmärrystä” tai ”hankkeessa tarkoitetaan hyvää, joten nuorten tulisi ymmärtää asettua hankkeen raameihin, jotta he voivat olla mukana”, eivät edusta asennetta, joka toimisi osallisuuden edellytyksenä. Ammattilaisten asennetta ja ihmiskuvaa tulee uskaltaa rohkeasti nostaa esiin sekä kyseenalaistaa, jotta osallisuuden edellytyksiä päästään aidosti yhdessä rakentamaan.

Tuen indikaattoreita voisi olla:

- Toiminnan budjetissa on huomioitu, että nuorten osallistuminen ei jää heidän taloudellisesta tilanteestaan kiinni.
- Toiminnassa on luotu yhdenmukaiset palkkiokäytännöt nuorille.
- Palkkioiden maksatuskäytännöt ovat nuorille riittävän selkeät ja yksinkertaiset.
- Nuorten kanssa kartoitettuja mahdollisia osallisuuden esteitä aktiivisesti puretaan.
- Nuorten arjen tukemiselle on varattu aikaa ja riittävästi joustavuutta toiminnassa.
- Ammattilaiset käyvät säännöllisesti kriittistä keskustelua arvoista, asenteista ja ihmiskuvasta, josta käsin työtä tehdään. Ammattilaiset uskaltavat antaa ja vastaanottaa rakentavaa palautetta toisilleen.

..... YEE-hankkeen kokemustaustaisten työntekijöiden reflektioita

Kokemustaustaiset työntekijät osana YEE-hanketta

Pesäpuu ry:n osatoteutuksessa on YEE-hankkeen aikana ollut palkattuna projektikoordinaattorin lisäksi kolme työntekijää, joilla on omakohtaista kokemusta lastensuojelun jälkihuollon asiakkuudesta. Laatiessamme YEE-hanketta, näimme tarpeen työntekijöille, jotka haluavat työssään hyödyntää omaa lastensuojelusta eri tavoin kertynyttä kokemustaan.

Hankkeeseen palkatuilla nuorilla aikuisilla oli kokemuksen lisäksi erilaisia koulutustaustoja sekä aiemman työkokemuksen ja kokemusasiantuntijana toimimisen kautta kertynyttä osaamista. Moniäänisyys ja erilaiset taustat työyhteisössä ovatkin YEE-hankkeessa rikastuttaneet valtavasti ajattelua ja tuoneet toistuvasti esiin näkökulmia, jotka muuten olisivat piiloon. Nuoret kokemustaustaiset työntekijät ovat auttaneet meitä kehittymään työyhteisönä ja työnantajana. Innovatiivisena kehittämissyhteisönä haluamme tunnistaa ja tunnustaa työyhteisönä monenlaista asiantuntijuutta.

Kenellä tahansa meistä voi olla kokemuksia lastensuojelun kehittämistyössä vastaan tulevista teemoista. Kokemustaustaiselta työntekijältä kuitenkin odotetaan, että hän tuo työssään avoimesti jollain tapaa esiin peilaavansa työtään omaan kokemustietoonsa. Ei ole olemassa yhtä ainoaa oikeaa tapaa hyödyntää kokemusta työssä. Jokaisella on oikeus määritellä ne rajat, joiden puitteissa haluaa kokemustaan käyttää, ja miten paljon haluaa tuoda esiin omaa elämäntarinaansa muiden tietoon. Hanketyössä on tärkeää, että muut toimijat kunnioittavat näitä työntekijöiden rajoja.

Eri tapoja hyödyntää kokemusta työssä voivat olla muun muassa vertaisena tai tukihenkilönä toimiminen, reflektio muiden hankkeen työntekijöiden kanssa, ammattilaisten kouluttaminen tai omien kokemusten jakaminen eri pilotoinneissa ja kokeiluissa. Useimmilla kokemustaustaisia työntekijöitä kokemus on lähtökohtaisesti aina läsnä heidän työssään jollain tasolla, ja he peilaavat kokemuksensa kautta suurinta osaa työtehtävistään. Voi olla vaikea eritellä sitä, milloin kokemustaustainen työntekijä erityisesti käyttää omaa kokemustaan ja milloin ei. Hän hyödyntää usein kokemuksensa lisäksi muulla tavoin kertynyttä tietoa sekä muilta kuulemiaan kokemuksia.

Käyttäessään omaa kokemustaan aktiivisesti työssään voi työn kuormittavuus olla erilaista kuin työntekijöillä, joilla oma historia ja elämäkokemukset eivät ole jatkuvasti työssä läsnä aktiivisesti. Siksi täytyy huolehtia, että työn tukirakenteet ovat kunnossa ja tuen tulee olla yksilöllisesti räätälöitävissä. Ihmiset reagoivat ja kokevat asioita yksilöllisesti, ja siten kokemustaustaiset työntekijät voivat kokea eri asioita työssä kuormittavina. YEE-hankkeessa jouduimme etsimään ja rakentamaan aktiivisesti erilaisia tapoja sekä olla kokemustaustaisena asiantuntijana näin isossa kehittämissankkeessa, että keinoja tukea näitä erityisestä lähtökohdasta käsin työskenteleviä asiantuntijoita.

Edellytyksenä sille, että hankkeeseen voidaan palkata kokemustaustaisia työntekijöitä, on lähtökohtaisesti asenne ja ajatus siitä, että nämä työntekijät tulevat tasavertaisiksi työyhteisön ja hankkeen työntekijäporukan jäseniksi. Tutustuminen, turvallisuus, tieto ja tuki ovat kaikki edellytyksiä toimivalle ja hyvälle työsuhteelle. Tässä raportissa emme keskity kokemustaustaisten työntekijöiden työsuhteiden edellytyksiin sen tarkemmin. Olemme kuitenkin loppuun halunneet antaa tilan hankkeessa olleille kokemustaustaisille työntekijöille omin sanoin kuvailla työsuhdettaan Yhdessä aikuisuuteen – elämässä eteenpäin -hankkeessa.

Tuttuuden takkatuli

Fanny Nortamo

YEE-hankkeen hakemus oli jo kirjoitettu ennen oman työni aloittamista. Kokemustaustaisille työntekijöille oli laadittu hyvin selkeä ja rajattu työnkuva, joka oli helppo sisäistää yhdellä vilkaisulla. Vastuu kaikesta lepäsi koordinaattorilla, ja me olimme iloisesti mukana. Omaan työosuuteen oli täten helppo tutustua, ja se oli hyvin linjassa jo aikaisempien kokemusten kanssa kehittämistyöstä. Vähänpä tiesin, että työnkuva, joka vastasi osaamista ja aiempaa kokemusta muotoutuisikin monipuoliseksi ja nopeasti osaamista kehittäväksi kokonaisuudeksi omia kiinnostuksen kohteitani mukaillen.

Alussa keskityimme Pesäpuun sisäisen tiimin kanssa keskinäisen ymmärryksen luomiseen niin toisistamme kuin hankkeesta. Käytimme tunteja kuulumiskierroksiin ja sukelsimme pienistäkin aiheista syvälle arvopohjiimme asti toivottavia tulevaisuuksia kuvitellen. Tarkastelin tuolloin vielä paljon aikaisemman kaupanalan koulutuksen ja työn kautta kehittämistyötä. Laskin päässäni palkkaeuroja, joita kuulumisten vaihtoon hankkeen tapaamisissa käytettiin. Olin jopa närkästynyt, sillä käsitin suoraviivaisesti laskelmistani, että tämä summa budjetista olisi nuorten saamasta ajasta ja aktuaalisesta muutostyöstä pois. Hankkeen suurimpia oppeja itselleni onkin ollut, miten tämä kaikki keskinäinen keskustelu, pohdinta ja kiireetön ajatustenvaihto yhteistä todellisuutta luoden on luonut mahdollisuuden sille kaikelle tärkeälle, jota saimme aikaan.

Olemme saaneet tutustua aivan mahtaviin ja ihaniin nuoriin, joiden ideoiden, osaamisen ja tulevaisuudenkuvien pohjalta olemme suunnitelleet tapahtumia ja toimintaa. Olemme tutustuneet toisiimme, rakentaneet pelisääntöjä, suuntaviivoja ja verkostoja. Olemme tutustuneet alati muutoksessa olevaan toimintaympäristöön uudestaan ja uudestaan, osaltamme luoneetkin sitä. Tässä teoksessa olettekin jo lukeneet tutustumisesta edellytyksenä nuorten osallisuuden rakentumiselle, mutta se on ollut edellytys sille kaikelle, jota olemme tehneet ja olleet. Osallisuuden tunnekokemuksen tärkeyttä ja tuotantoa on huomattavasti hankalampaa opettaa tuottamaan, jos sitä ei saa kokea itse.

Tuttuuden ja sen luoman turvan puitteissa on helppo mennä kohti konflikteja ja ristiriitoja, jotka ovat yhteisöjen kehityksen kannalta välttämättömiä. Yhteinen todellisuus ei synny, ellei eriävät

näkökulmat löydä yhteistä uomaa, joka eteenpäin kuljettaa. Jos siis neuvoa pitäisi, niin kannustaisin konflikteihin. Kannustaisin luottamaan heidän johtajuuteensa, joille vastuu on annettu, ja sen puuttuessa sitä vaatimaan.

Tutustumista on olennaisesti kuitenkin haastanut rajallinen työaika ja sen lieveilmiöt. Identifioidun vahvasti järjestöni työntekijäksi ja YEE:n asiantuntijaksi, mutta en ole varma nähdäänkö minua sellaisena. Tuntui niin omassa työyhteisössä, kuin YEE:ssä väistämättä siltä, että olin aina yhden askeleen jäljessä. Kuulin kaikesta, kun se oli jo valmista. Briiffaukset tehdyistä suunnitelmista ja päätöksistä kilahtivat tiedotteina sähköpostiin ja kommenteille niin, että mahdollisuus olla luomassa uutta ja yhteistä jäi enemmän kuin usein tavoittamattomiin.

Jos siis neuvoa pitäisi, neuvoisin jatkossa ottamaan pienelläkin työosuudella työskentelevät osaksi yhteisöä ja luomaan heille mahdollisuuksia kokea kuuluvansa ja näyttää muille olevansa osa jostain yhteistä. Tunnustaa ja tunnistaa osaamista sekä mahdollisuuksia, ja määritellä mukanaoloa sen kautta. Etätyö liittyy tähän olennaisesti, kasvottomat kohtaamiset tai sähköpostit eivät luo tuttuuden tuntua, vaan jättävät kylmäksi. Etätyö on osaltaan toki mahdollistanut työn tekemistä kiinnostavissa projekteissa toisella puolella Suomea, joskus jopa kansainvälisesti. Etätyöskentely toimii, kun vaihtoehto on joko ei-ollenkaan tai etänä. Jos vaihtoehtoja on muita, kannustan niihin. YEE:ssä yhdessä vietetty aika kehittämispäivillä, foorumeissa, tapahtumissa ja Pesäpuun toimistolla on ollut mielestäni tehokkainta, välittömintä ja idearikkainta työskentelyä koko hankkeessa.

Hankkeessa on vahvistettu ja luotu asiantuntijuuttani, laajennettu verkostoja ja tuotu esiin laajasti ympäristöjä, joissa voisin toimia. Olen luonut itselleni vahvan pohjan nykyisille sosiaalialan opinnoilleni ja kohdennanut mitä jatkossa haluan. Olen saanut henkilökohtaisesti paljon näkökulmaa siihen kokemukseen, mistä käsin alun perin olen aloittanut kehittämistyön. Nykyään pohjaan työtäni paljon työssä oppimaani ja luomaani tietoon, sekä toki opintoihini sosiaalialalla. Kokemus taustalta ei kuitenkaan koskaan poistu, onneksi. Kannustan siis siihen, että kun luettuanne tämän teoksen ymmärrätte nuorten osallisuuden edellytykset ja heidän eettisen kehittämisen pääpiirteet, suotte samat edellytykset omalle työllenne. Seisotte rohkeasti anteeksipyytelemättä edellytysten toteutumisen puolella niin itsellenne, kuin muille.

Kokemuksellisen kehittämisen erityislaatuisuus piilee tunnesiteessä kehitettävään asiaan. Erityisyys luo intoa, motivaatiota ja syvää tunnetason tietoa kehittämisestä. Se kuitenkin vaatii vastinparikseen mahdollisuuksia hyödyntää sitä kaikkea. Se vaatii edellä jo useampaan kertaa listattuja edellytyksiä ja lisäksi toiveikkaita tulevaisuuden näkymiä. Toiveikkuutta siitä, että tällä kaikella on merkitys, joka toisi edes ripauksen kultareunusta sille alkuperäiselle kokemukselle, mistä palo luoda yhteistä hyvää on kummunnut. Ei siis riitä, että sanomme meillä olleen nuoria mukana, vaan heidän läsnäolollaan tulee olla tarkoitus ja eteenpäin vievä, hyvää tekevä vaikutus. Uskon tehneeni hyvää, mutta odotan vielä sitä, mihin tämä kokemus kuljettaa.

Kehittämistyön katkeransuloisuus piileekin juuri tässä; voit vuokrata tontin, piirtää pohjapiirustuksen ja valaa perustuksen, mutta rakentamisen joudut luottamaan muiden käsiin ja toivomaan kutsua tupaantuliaisiin. Tupaantuliaisiin, jossa tunnistat rakenteet omaksesi ja yllätyt positiivisesti sisustusvalinnoista, jotka kutsuvat luokseen ja pitävät lopullisia asukkaita hyvänä useampien sukupolvien ajan.

Hanketyö kokemustaustaisen silmin

Roosa Lorentz

Mikä on mennyt hyvin?

YEE-hanke on ollut iso valtakunnallinen hanke, joka käynnistyi koronapandemian aikana. Korona-tilanteen ja osaksi hankkeen suuruuden myötä, etätyöskentely on ollut merkittävä osa työskentely-kulttuuria.

Etäaikakaudesta huolimatta, oma näkökulmani on, että hanke on onnistunut tavoitteissaan. Olemme saavuttaneet nuoria, vetäneet menestyksekkäästi Nuorten foorumi -tilaisuuksia livenä, Muutosvoimaa! -koulutuksia etänä, puheenvuoroja niin paikan päällä kuin etänä, tehneet yhdessä nuorten kanssa viestejä kansanedustajille sekä vieneet viestit henkilökohtaisesti Eduskuntaan kansanedustajille. Olemme kuulleet nuoria ja tuoneet heidän kokemuksiaan julki, jopa varsin luovien keinoin, kuten sarjakuvien muodossa. Nämä mainitsemani sarjakuvat julkaistaan YEE-hankkeen loppuraportissa ja sarjakuvista on painatettu tarroja, joita olemme jakaneet loppuseminaarissa 14.3.2023.

Nuorten foorumit² ovat mielestäni menneet hyvin aina suunnitteluista toteutukseen. Olemme saaneet työskennellä nuorten kanssa tärkeiden ja nuoria koskettavien aiheiden parissa. Nuoret ovat sanoittaneet meille rohkeasti omaa kokemustaan ja ajatuksiaan jälkihuollon asiakassuunnitelmapalaveria koskien tai, että millaista on yrittää kotoutua suomeen yksin maahan tulleenä nuorena.

Nuorten foorumit ovat olleet yksi merkittävimmistä tapahtumista tämän hankkeen aikana. Ilman niitä, emme pystyisi viemään nuorten ajatuksia ja viestejä päättäjille asti, emme kunnolla tietäisi mikä jälkihuollossa tai lastensuojelussa on pielessä. Näiden foorumeiden ansioista pystymme tarttumaan asioihin ja tekemään palveluista parempia.

Itselle on ollut iso tuki Pesäpuun kollegat Tampereella. Olemme pitäneet omia tiimipalavereja noin kerran viikossa tai kerran kahdessa viikossa. Tiimipalaverit ovat tukeneet työhyvinvointia ja on ollut rikastuttavaa vaihtaa ajatuksia yhdessä niin etänä kuin livenä. Työporukalla on suuri merkitys työhyvinvointiin ja työmotivaatioon. Työtovereiden tuella on voinut haastaa itseään kokeilemalla uusia juttuja, kuten podcastissa puhumista, asiatekstin kirjoittamista sekä valmistautua nopealla aikataululla pitämään puhetta webinaariin. Onnistumisen kokemuksilla on iso merkitys omaan ammatti-identiteettiin ja itsevarmuuden kasvuun, etenkin kun haastaa itseään uusissa tilanteissa, jotka ovat oman mukavuusalueen ulkopuolella, mutta siitä huolimattakin niissä onnistuu ja huomaan mihin omat rahkeet riittävät.

Tärkeää ja merkityksellistä on ollut se, että on saanut opetella uusia juttuja. Paras esimerkki on juuri tämä loppuraportin kirjoitus ja siihen liittyvät lainalaisuudet. Se on ollut haastavaa ja työlästä, mutta ei lankaan mahdotonta. Olen saanut opetella keskittymiseen auttavia rituaaleja, sillä etätyöskentely on tuonut omat haasteensa, kun olohuoneesta tuleekin työpiste.

Kasvokkaiset kohtaamiset ja tapahtumat ovat olleet itselle merkityksellisiä, sekä tukeneet etätyöskentelyä, sillä itse olen parhaimmillani livetilaisuuksissa ja pystyn paremmin havainnoimaan ihmisten ilmeitä, eleitä, sekä kehonviestejä. Pienryhmien ja keskustelujen vetäminen foorumeissa on ollut merkityksellistä, kun on päässyt kohtaamaan nuoria ja kuulemaan heidän kokemuksiaan jälkihuollosta ja lastensuojelusta ylipäätään. Livekohtaamisia ei koskaan ole kahta täysin samanlaisia, ne ovat uniikkeja, merkityksellisiä ja jollekin nuorelle kohdatuksi ja kuuluksi tuleminen meidän järjestämässä foorumissa voi olla hyvinkin merkityksellinen tapahtuma. Livetapahtumissa läsnäololla onkin suuri merkitys, sillä kohtaaminen on ihan erilaista kuin etänä ruudun välityksellä.

Jos hanke käynnistettäisiin nyt mitä tekisit toisin?

² Nuorten foorumit ovat päivän mittaisia kehittämistyöpajoja, joita vertaiset fasilitoivat toisille nuorille. Malliin voi tutustua Innokylässä: <https://innokyla.fi/fi/toimintamalli/nuorten-foorumi-vertaisuutta-ja-vaikuttamisen-mahdollisuuksia-nuorilta-nuorille>

Rakentaisin hankkeeseen enemmän työaika osaa-aikaisille työntekijöille. On stressaavaa, kun työaika tulee käytettyä ja työtehtäviä on vielä jäljellä. Olisi kaikkien etu, että jatkossa työaika kokemustaustaisille työntekijöille olisi enemmän. Lisäksi selkeyttäisin kokemustaustaisten työntekijöiden työnkuvaa ja työtehtäviä, jotta olisi selvempää mihin kaikkeen osallistuisimme, ja mikä palaveri tai kokous kuulloinkin meitä koskisi. Olisi alusta asti selvää meidän työtehtävämme ja työpanokset, sekä riittävästi työaika suunnitteluineen foorumeihin, puheenvuoroihin, sekä webinaareihin.

Kohtaisin kokemustaustaiset työntekijät tasavertaisina muihin kollegoihin nähden, enkä puhuttelisi heitä nuorina, vaikkakin ikähaitari olisin alle 29-vuotiaissa. Kokemustaustaiset työntekijät ovat työntekijöitä siinä missä muutkin, vaikka he ovatkin nuorempia muuhun työyhteisöön verrattuna. Aluksi aiheutti hämmennystä, kun hankekokouksissa meitä kutsuttiin nuoriksi, vaikka olemme hankkeessa palkallisina työntekijöinä, emme nuorina. Tuntui ettemme ole tasavertaisia työntekijöitä hankkeen muihin työntekijöihin.

Kiinnittäisin huomiota erilaisiin työskentelytapoihin ja tarpeisiin. Etätyö voi olla toiselle yhtä helppoa siinä missä livetyökin, mutta toiselle se voi olla uutta, vierasta ja haastavaakin. Miten etätyöskentelyä voisi tulevaisuudessa tukea paremmin? Avoimuus tässäkin asiassa voisi olla jäätä rikottava voima, kun käytäisiin keskustelua haasteista, joita etätyö on tuonut mukanaan. Olisiko ratkaisu etätyöskentelyn haasteisiin tulevaisuudessa se, että pääsisi toimistolle omilla avaimillaan? Työskentely voi olla helpompaa fyysisesti työpaikalla, missä ei ole oman kodin ärsykeitä ja keskeneräisiä askareita ympärillä.

Hankkeen varsinaisiin sisältöihin lisäsin sen, että levitetäisiin tietoutta alkoholin vaikutuksista raskauteen ja miten se vaikuttaa lapseen ja ihmiseen pitkällä aikavälillä, myös aikuisuudessa. Tiedon levittäminen kokemustaustaisen kertomana voi olla vaikuttavampaa tietoa, kuin kirjasta luettu tieto. Olisi ollut hienoa, saada tähän hankkeeseen yksi foorumi, joka olisi käsitellyt päihteiden kauaskantoisia seurauksia raskausaikana ja kuinka suuri vaikutus sillä on ihmiseen koko elämän mitalla, myös jälkihuollon näkökulmasta.

.....Lopuksi, vai sittenkin uuden aluksi

Yhdessä aikuisuuteen – Elämässä eteenpäin -hanke on ollut monelta osin hyvin erityinen hanke. Se on koonnut yhteen joukon hyvin erilaisia toimijoita eri toimintasuunnitelmiin, jossa kaikki ovat kuitenkin jakaneet saman tavoitteen siitä, että aikuistuvien nuorten tukea ja palvelujärjestelmää tulisi kehittää yhdessä nuorten kanssa. Se on siinäkin mielessä valtakunnallisena hankkeena hyvin erityinen, että jo suunnitteluvaiheessa kirjoitettiin sisään hankkeeseen osatoteuttaja, jonka pääasiallisena tehtävänä oli tukea ja sparrata muita toimijoita hankekauden aikana siinä, miten nuoret parhaiten voisivat olla mukana luomassa ja heittävässä heille suunnattuja tukea ja palveluita. Ja lisäksi, hankkeen suunnitteluvaiheessa nähtiin kokemuksella niin valtaisa painoarvo ja merkitys, että hankehakemukseen kirjoitettiin sisään asiantuntijat, jotka tulivat kehittämään oman koke-
mustaustansa kautta.

Olemme Pesäpuussa äärimmäisen kiitollisia, että saimme lähteä mukaan tähän opettavaiseen hankkeeseen. Tämän hankekauden aikana olemme kenties oppineet itse enemmän muilta kuin mitä hanketta rakentaessamme osasimme kuvitella. Pääsemällä läheisesti mukaan eri osatoteuttajien toimintaan, meille aukesi mahdollisuus tarkastella osallisuutta hyvin erityisestä perspektiivistä. Nimesimme kollegoiden avulla toiminnoista osallisuuden ulottuvuuksia ja pääsimme peilamaan niiden edellytyksiä.

Toivomme, että nimeämämme osallisuuden edellytykset, tutustuminen, turvallisuus, tieto ja tuki, sekä niiden toteuttamista tukevat indikaattorit nousisivat laajempaan tarkasteluun osallisuuden kehittäjien joukossa. Jaottelu ei ole missään nimessä täydellinen tai aukoton. Osa edellytyksistä on kiinteästi päällekkäisiä ja väliin saattaa jäädä aukkoja. Ajattelemme kuitenkin, että tunnistamalla osallisuudessa subjektiivisen kokemuksen lisäksi sen ulottuvuuden, jota me työntekijät ja kehittäjät olemme luomassa, voimme jatkossa luoda entistä vakuuttavampia työmuotoja, hankkeita sekä yhteiskunnallisia palveluita tukemaan yksilöiden osallisuutta.

Tämä on oikeastaan nähdäksemme vasta alkusysäys osallisuuden edellytysten tarkastelulle osana kehittämistyötämme Pesäpuussa. Jatkossa tulemme varmasti pohtimaan, millaisia erilaisia indikaattoreita voimme osallisuuden edellytysten toteutumiselle hankkeissamme eri kohderyhmille rakentaa. Toivottavasti muut intoutuvat kokeilemaan hahmottamaan osallisuuden edistämistyötä edellytysten kautta. Vähintäänkin osallisuuden edellytyksien indikaattorit tarjoavat meille vastauksia kysymykseen: Kun me edistämme osallisuutta, niin mitä ja miten me konkreettisesti teemme?

2.5.2023 Tampereella,

Helena Inkinen

Roosa Lorentz

Fanny Nortamo

